Poštarina plaćena u gotovom

VJESNIK ĐAKOVAČKE BISKUPIJE

God. IX. Đakovo, listopad-studeni 1956. Broj 10 i 11

EXSULTEMUS DOMINO, JUBILEMUS DEO!

1806. -- 6. XI. -- 1956.

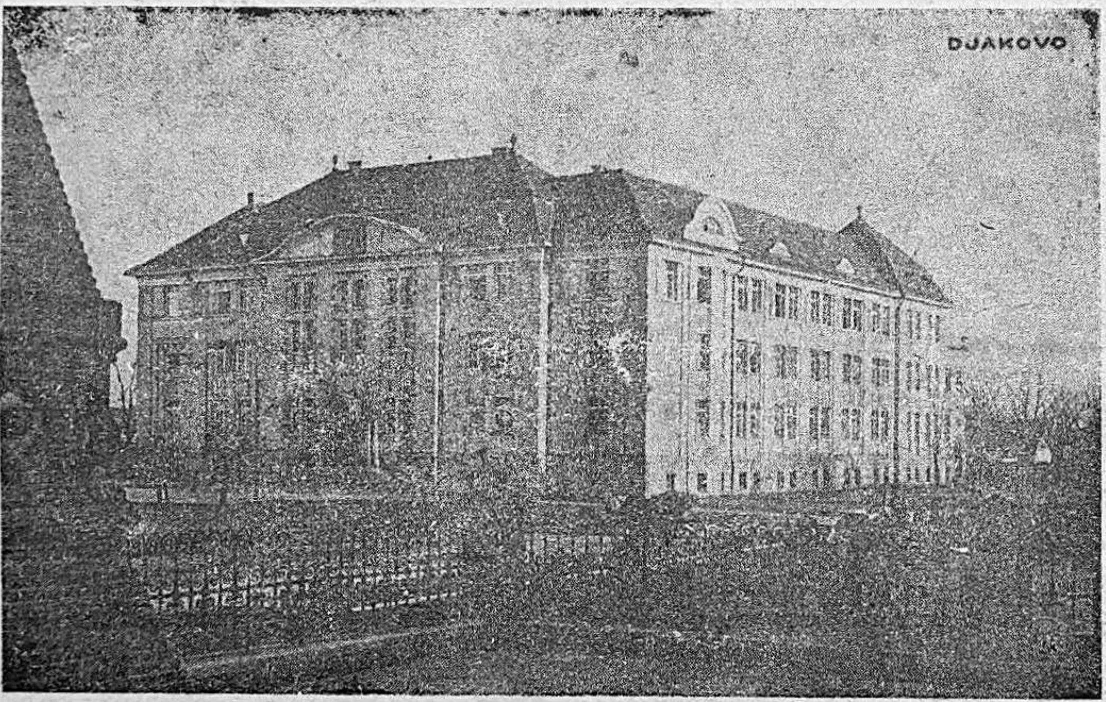

Biskupsko bogoslovsko sjemenište u Đakovu

— Već stotinu i pedeset godina postoji Nazaret — naše Sjemenište — u kojem Krist, produžen u prostor i vrijeme — »napreduje u mudrosti, u dobi i u milosti kod Boga i kod ljudi«.

— Već stotinu i pedeset godina kuca srce našeg Sjemeništa i struji svježa krv u sve žile naše prostrane Biskupije. Tiho i ustrajno kuca i vrši svoju presudnu ulogu u duhovnom organizmu Biskupije.

— Već stotinu i pedeset godina naređuje Isus svojim izabranicima u našem Sjemeništu: »Ostanite u gradu, dok ne budete opremljeni snagom odozgo!«

— Već stotinu i pedeset godina obnavlja Duh Sveti u našem Sjemeništu ono sveto odabiranje, o kojem govore Djela apostolska: »Odvojite mi Barnabu i Savla na djelo, na koje ih pozvah!«

I zato:

Exsultemus Domino, jubilemus Deo!

Tebi u spomen!

Povijest mu je tiha.
Skriveno sniva u hladu kestenova,
U sjeni velebne katedrale,
Dok romon života u njemu bije
Punih stotinu pedeset ljeta.

O, Sjemenište kućo blagoslova
I uspomena mila srcu svećeničkom.
Koliki uzdah za tobom se otme
U dane znoja, u staračkoj boli.

Ti živiš tiho i polet čuvaš,
Što ga mladenačka satkaše srca.
Ti skrivaš našu suzu radosnicu
I veseli čas prvog blagoslova
Posvećene ruke, koja se diže
Nad pukom i braćom.

Živi, oj, živi!
Tvoj duh nek kroči
Veselo! Snažno nas vodi
Pobjedi ideala naših!

Srce nam puni,
Grudi privini
Plamenom Srcu našega Boga,
A Majke svete
Raskrili plašta skut
Nad mladošću našom!

O, borci stari,
Neka vam kosti trava krije,
I vi, što drhtavom rukom
Dijelite posljednje blagoslove,
Okrenite se k njemu,
Zazovite Svevišnjeg silu,
Da čuva sjemenište naše.

U njem sad živi
Sin plavog Jadrana našeg
Dijete velebnih gora,
Sve srca mlada,
Mladost izabrana,
O, svaka gruda
Domovine mile
Ovdje sina ima.

O borci hrabri,
Svećenici revni!
Zastavu nam dajte!
U nama živi duh vašeg duha:
Na istom smo vrelu
Svetu okrepu pili.

Pružimo ruke,
Srca napnite snagu
Stara i mlada,
Vini se nebu, molitvo žarka:
Nek živi Dom
I spomen čuva
Mladosti naše
I mladih, sretnih dana!

Sjemenište je pravi „Cenaculum", kamo se svećenički kandidati zatvaraju po nekoliko godina, pod vodstvom Duha Svetoga, s uzvišenim ciljem: da se pretvore u nove ljude. Ulaze u Sjemenište kao neznalice božanskih stvari, slabe naravi, podvrgnuti mnogim strastima. Upravo u Sjemeništu moraju svući svoje nedostatke i obući onaj oblik svetosti, koji se traži za svećenički stalež. Ova se svetost — kako kaže Papa Leon XIII. — ne smije ograničiti tek na čestito ponašanje, nego se traži toliko mnogo kreposti, da svećenik bude sličan Isusu Kristu, najvećem i vječnom Svećeniku. (Pijo XI. — EC. br. 1260).

* * *

Na Sjemeništa, Časna Braćo; usmjerite dušu i srce, tako da crkvena Sjemeništa, koja već postoje, žive i cvatu, koliko što se tiče studija svetih nauka, toliko što spada na učvršćivanje mladenačkih duša u svetosti. Da studij dobro napreduje, potrebni su vrsni učitelji, ne samo puni zdrave nauke, nego koji je prikladno i prema Našim propisima vjerno predaju. A da se mladi kler zadoji pravim crkvenim duhom i uresi krepostima, najpotrebnije treba odabrati učitelje pobožnosti i njihovo nastojanje neka podupre i usavrši i vaša puna briga. A u biskupijama, gdje do sada ne postoje Sjemeništa, neka se Biskupi pobrinu, da se što prije osnuju. (Leon XIII. — EC. br. 543).

Veritatem et caritatem ferte

Sveti Otac Papa govori prilikom jubilarnih sjemenišnih svečanosti. Svoje riječi nije upravio izravno nama, ali se njegove čestitke, njegovi savjeti i njegove misli odnose i na nas:

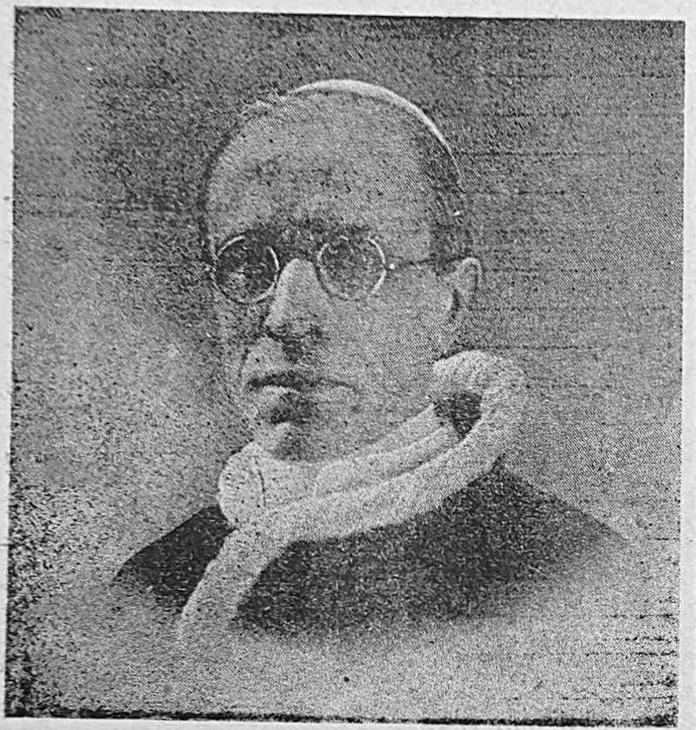

Iste godine utemeljenja, 1853., prvoj petnaestorici učenika, koje je primio sveti Otac, reče: „Ako je dvanaest svećenika bilo dosta, da obrati svijet, što li ne će učiniti petnaest svećenika za svoju zemlju!“ Danas, stotinu godina kasnije, nisu se samo petnaestorica svećenika, nego više od tri tisuće, odgojile u „Santa Chiara“ i možemo reći, da su se riječi Našeg Predšasnika potpuno ostvarile: kakav duboki utjecaj su imale plejade profesora, koji su došli iz vašeg kolegija u katoličkim Institutima i u više od četrdeset velikih sjemeništa! Što da kažemo o pastoralnom žaru i doktrinalnom auktoritetu tolikih Biskupa, Nadbiskupa ...! Kad bi svi mogli odgovoriti na vaš poziv, pedeset i dva živa Biskupa bi bila ovdje, da pokažu svoju zahvalnost prema papinskom francuskom Sjemeništu u Rimu. Većina bi njih došla iz Francuske, ali i iz dalekih misijskih krajeva, jer ste uvijek, gostoljubivi prema drugim narodima i drugim kulturama, primali u svoju sredinu i strance, ostvarujući tako i u svojoj kući nešto od onog velikog katoličkog jedinstva, kojemu je Rim oruđe i središte.

... Bilo bi suvišno, da vam na dugo i široko govorimo, što pred vas iznose vaši učitelji i duhovnici s auktoritetom svoga zvanja i primjerom svoje kreposti. Pouka, koju primate na Univerzitetu ... i duhovna i pastoralna izgradnja ... učinit će od vas, prema dobro poznatim riječima Klaudija Poullart des Places, svećenike, koji su spremni na sve: „*in manu Praelatorum parati ad omnia*“. Veličina svećeništva je u nasljedovanju Isusa Krista. Ispunite se njegovom poniznošću pred Ocem, želite li uistinu spasavati duše s Njime. Duše trebaju primjera, koji više govore od nauke. Poznat nam je žar, koji gori u vašim srcima i sigurni smo, da ne zanemarujete ništa od onoga, što bi moglo koristiti dušama. Samo ako nastojite, da u sebi nosite osjećaje Isusa Krista (isp. Phil 2,5), možete biti profesor, vođa kojeg Djela, ili sve ono, što Hierarhija od vas zatraži za službu Crkve ispunit ćete prema svojim silama uzvišenu funkciju svećeništva ... (AAS. — 1953. god. str. 287.).

Neka dade milostiv Bog, da iz škola ovog Univerziteta izlaze na otvoreno polje apostolata uvijek nove čete svećenika, koje će s naukom spojiti brigu za duše, koje ne će tražiti sebi slave, nego Isusu Kristu i koji će tražiti vječni spas ljudi, bez obzira na domovinu, ne štedeći truda i ne prežući pred nikakvim, pa ni životnim, gubitkom.

Neka dade i Preblažena Djevica Marija, koju zovete „Prijestoljem Mudrosti“ i Zaštitnicom, da — sjećajući se dobročinstva i svega učinjenog u prošlosti — nauku i kreposti, koje su vam predali stariji, napose ljubav i vjeru prema Apostolskoj Stolici, kao najsvetiji amanet sačuvate i cjelovit potomcima predate (AAS. — 1953. god. str. 661.).

Nosite odatle u svoje krajeve i onamo, kamo vas vaša dužnost pozove, istinu, koja nas visoko uzdiže, ljubav, koja nas u bratski savez spaja i nadu u vječnost, koja nas ispunjava prevelikim veseljem (AAS. — 1953. god. str. 289.).

Bog me zove da sprovodim strog život. Moram se pripraviti, da slijedim puteve Gospodnje. (Natpis, koji se nalazi na zidu sobice sv. Benedikta Josipa Labre-a u gradu Amettes u Francuskoj).

Savjeti mladim svećenicima

(iz nagovora sv. Sv. Oca Pape Pija XII., održanog 22. ožujka o. g.)

Predragi mladomisnici, koji ste nam, po još svježem svetom pomazivanju svojih ruku, priuštili utješnu radost, da Vam možemo čestitati na jednoj od najsvečanijih zgoda vašeg života.

„*Gaudete* — velimo, parafrazirajući dobro poznati tekst — *gaudete quod nomina vestra scripta sunt in caelis*“ (Luc 10, 20). Da, radujte se, radujte se, ne samo zato, što ste postigli željeni cilj, ne samo zato, što ste ostvarili svoju najglavniju želju, nego prije svega zato, što ste službenici Gospodnji — *„alter Christus sacerdos in aeternum“*. To je bio božanski izbor, jer „non vos me elegistis“ (Jo 15, 16). Ali to je bilo izabranje, posebna ljubav, koja Vas otkida od zemlje i koja Vas konačno usmjeruje prema Bogu, kao da bi svaki od Vas bio jedan novi izabranik, jedan novi Aron (isp. Hebr 5, 1—4).

va pred žrtvom, koji potiče na dobro primjerom, koji pobuđuje dobre i začepljuje usta zlih, koji, kao novo sunce, pridonosi da cvjetaju kreposti na njegovom prolazu, koji stišava pravednu srdžbu neba, koji privlači milosti na zemlju, koji bi bio u svakom času Bogu na slavu i Crkvi na čast.

U ovom vijeku, u kojem se tako često i tako beskorisno govori o zlima i lijekovima, više put Nam je palo na pamet, da bi jedan od glavnih bio baš ovaj: mnogo svetih svećenika! Povijest nas naime uči, da se svagdje, gdje je ustao neki sveti i gorljivi svećenik, svagdje, gdje je on živio, sve oko njega kao čudom preporodilo, sve oživjelo, kao kad u pustinji, kad iznenada i smjelo prožubori kakvo vrelo, bujnost i zelenilo odmah oko njega prevlada suhoću i pustoš. I karavane dolaze izdaleka,

»IDITE I VI U MOJ VINOGRAD«
Po stotinu i pedeseti puta opetovane riječi Spasiteljeve jubilarnim poslenicima.

Ali zakon je Providnosti, predragi sinovi, da nema časti bez konkretnih obaveza, koje se ne mogu odijeliti čak niti od funkcije, koja pretpostavlja čast. „*Clerici* — izričito propisuje crkveni zakon — *debent sanctiorem prae laicis vitam interiorem et exteriorem ducere*“ (kan. 124). Sveti život, pred Bogom i pred ljudima, sa svetošću, koja neumorno nuka na apostolat, koji ne poznaje zapreka, koji nikada ne oklije-

da se na njemu osvježe, da se tu odmore i da obnove svoje sile u krasoti nove oaze.

Ali, pretpostavivši sve ovo, kad biste Nas još posebno pitali, što Mi očekujemo od Vas u ovaj čas, možda bismo to mogli sažeti u slijedeće savjete, koje Vam očinski dajemo kao spomen na ovaj prijateljski susret.

Vremena brzo jure i u svim granama znanosti ljudski napredak je očit. Nastojte, da

uvijek budete na visini svoje misije, tako da svi — isto tako onaj jednostavi, kao i onaj učeni — nađu u Vama ono, što očekuju, ispunjujući svoju službu pastira i vođa duša čedno, ali sigurno, stručno, ali ne uobraženo, ponizno, ali dostojanstveno, poučno, ali u isto vrijeme s onim razboritim auktoritetom, koji traži vaša služba.

Vremena idu naprijed i nutarnja organizacija najintimnijeg društvenog sastava se razvija, idući prema pravednijoj razdiobi dobara proizvodnje i potrošnje, prema sve većem zbližavanju različitih društvenih kategorija i prema sve razboritijem udovoljenju opravdanih zahtjeva ljudske osobe. Neka, u tom tako kritičnom času svjetske povijesti, ne zataji kod Vas potrebna osjetljivost, da u svakom slučaju shvatite problem, potrebnu pripravu za njegovo riješenje, pa sve do one bezuvjetne odvažnosti, da svakoga potsjetite ne samo na njegova prava, nego i na njegove dužnosti.

Konačno, život, time što svaki dan postaje kompliciraniji, postaje neprestano sve teži, sve kompleksniji u svim svojim oblicima, s mnogobrojnim opasnostima dezorjentacije i konfuzije. Neka Vas vaš dobri svećenički duh potsjeća uvijek na nadnaravni i jedini cilj, kojemu težite, na pravi put, da k njemu stignete, a da se ne izgubite na drugim putevima, na isključivi objekt svega vašeg života svetosti i apostolata, dobro udaljen od svih drugih čisto ljudskih i zemaljskih pitanja i poslova, koji bi mogli biti na smetnju Vama i vašoj misiji, ne samo na vašu štetu, nego i na štetu duša i pravih i vrlo visokih interesa Crkve...

Nekoliko posebnih riječi za sretne roditelje mladomisnika, koji nikada ne će plakati od tolike sreće, kao ovih dana. Ako ste, ima nekoliko godina, prinijeli žrtvu prikazujući svoga sina Gospodinu, danas Vas Gospodin, između tolikih i tako velikih utjeha, obilno nagrađuje. Kao plaća za vašu velikodušnost i kao dopuna vašeg opravdanog veselja, želimo da Vas prati i Naš posebni blagoslov.

Kroz prvih stotinu godina . . .

U 14. st. na području (današnje) biskupije Bosansko-Srijemske i Ap. Adm. Sjev. Slavonije bilo je oko 150 župa. Više nego danas. Uz to, barem dvadesetak samostana raznih redova. Po podacima se vidi, da su sve župe bile popunjene, a neke imale i više svećenika. No, nemamo nigdje traga o nekom stalnom sjemeništu, gdje bi se odgajalo svećenstvo. Jedna bilješka iz g. 1400. govori o klericima ordinandima u Đakovu. Iz nje se najviše može zaključiti to, da su se tu barem od vremena do vremena okupljali klerici, da kroz neko vrijeme nauče najvažnije stvari. Mnogo se baš tada nije ni zahtijevalo. Papa Bonifacije traži g. 1396. od đakovačkog župnika Antuna, da znade „bene legere, bene construere et bene cantare ac congrue loqui latinis verbis“. Za redovnike, konkretno franjevce, otvorena je u njihovom đakovačkom samostanu oko g. 1348. neke vrsti bogoslovija. Tu su se školovali franjevci iz sjeverne Bosne. Nije isključeno, da je takova škola kasnije (1386.) osnovana i u Alšanu (po svoj prilici današnji Šumanovci), gdje su se pripremali franjevci za rad u Podrinju. Slično nešto nagađa se i za Kamenicu u Srijemu. Međutim, bilo je i takvih svećenika, koji su svoje nauke završili na kojem europskom sveučilištu. G. 1467. otvoren je i u pečujskom „Studium generale“ tečaj bogoslovije, pa je sigurno znatan broj svećenika iz naših krajeva završio ondje svoje školovanje. Napose to vrijedi za ono područje Slavonije, koje je podpadalo pod pečujsku biskupiju (između Gorjana i Mikanovaca, te Banoštra i Mitrovice).

Kada su na znamenitom saboru u Tridentu stvarane odluke o odgoju svećenstva, nije ondje bilo ni bosanskog ni srijemskog biskupa. Njihove su stolice upražnjene, a opustošene biskupije stenju pod Turcima. O provedbi odluka sabora o dijecezanskim sjemeništima nije tada kod nas moglo biti ni govora. Malo je župa, najveći dio pastve drže franjevci, koji su — kao i ono nekoliko svjetovnih svećenika, „Petrovaca“ — svršili svoje nauke na raznim stranama. Nije bilo mnogo bolje ni nakon izgona Turaka. Klerici primaju svoju naobrazbu po raznim školama izvan biskupije, pa i na požeškoj isusovačkoj akademiji (1763-1773), ustrojenoj, da se na brzu ruku nekako doskoči nestašici svećenstva. Tu je svršio skraćeni tečaj bogoslovije (dvije godine) veći broj i naših svećenika (jezgraši).

God. 1773. sjedinjene su Bosanska i Srijemska biskupija, a g. 1780. ustupi Đakovu Pečujska biskupija veći dio svoje Slavonije

(17 župa) i Zagrebačka 10 župa oko Broda. Osjetila se tada najveća potreba domaćeg dijecezanskog sjemeništa. Ali baš tada dolaze famozne crkvene „reforme" „Velikog sakristana Sv. Rimske Crkve", Josipa II. Godine 1783. dokida on sve bogoslovije i osniva t. zv. centralna sjemeništa. Nekoliko naših klerika svršava svoje nauke u centralnom sjemeništu u Pešti. Nakon smrti Josipa II. Leopold II. priznaje biskupima pravo otvarati svoja biskupska sjemeništa. Đakovački biskup Matej Krtica nije još u mogućnosti otvoriti u Đakovu bogosloviju, pa privremeno — u dogovoru s pečujskim biskupom Esterhazijem — šalje svoje klerike u Pečuh. Kralj Franjo I. pošao je još i dalje od Leopolda i g. 1802. traži, da svi biskupi osnuju svoja sjemeništa. Episkopat to prihvaća. Krtica novim žarom nastavlja predradnje za osnivanje, a najviše mu brige zadaje uzdržavanje klerika. Konačno god 1804. poče sakupljati građu za gradnju sjemeništa, za koje bi slijedeće godine izrađen i nacrt.

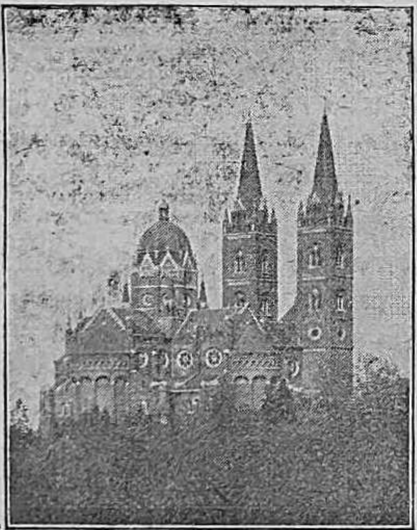

Krtica je mislio podići za sjemenište zgradu uz biskupsku rezidenciju, koja još tada nije imala dvorišnog krila. Točno mjesto, gdje su se već počeli kopati i temelji, ne može se danas ustanoviti. Ili je to bilo u sadašnjem parku ili negdje u dvorištu kurije. No, Kaptol nije bio zadovoljan ni s izborom mjesta ni s nacrtima. Činio mu se prostor premalen, a prostorije, da će biti tamne. Uto 31. svibnja 1805. umre biskup Krtica, a upravu biskupije preuze kapitularni vikar Wittman. O nesporazumu radi gradnje bilo je obavješteno i namjesničko vijeće u Budimu, koje posla svog savjetnika, zagrebačkog prepošta Antuna Mandića, Požežanina, da ispita stvar. Za tri tjedna Mandić je uspio pronaći najbolje rješenje. Stari franjevački samostan u Brodu, koji je oduzeo Josip II. i u nj smjestio vojsku, neka se vrati franjevcima. Franjevci neka iz svog samostana u Đakovu presele u Brod, a u njihovom đakovačkom samostanu neka se uredi bogoslovija. Mandić o tom podnese prijedlog 23. srpnja 1805., koji bi definitivno primljen. A u jesen iste godine već su počele stizati prve molbe za primitak u sjemenište. Ipak, trebala je još proći jedna cijela godina do njegova otvorenja.

Međutim, 14. srpnja 1806. posvećen je u Budimu za đakovačkog biskupa zagrebački prepošt Antun Mandić. Upućen izvrsno u prilike oko otvaranja sjemeništa, dade se na posao. Nabavlja u Beču potrebni namještaj, požuruje preseljenje franjevaca u Brod. Oni odlaze 20. kolovoza 1806., a Mandić forsira adaptaciju zgrade. No, valja mu riješiti još jedan problem: naći prikladne profesore. Prema propisanom planu bogoslovija je tada trajala četiri godine, a trebala su predavati četiri profesora. Prije bogoslovije trebalo je završiti i filozofiju — za Mandića najlogičnije isto u Đakovu, jer će samo tako moći osigurati dovoljan broj bogoslova. I za filozofiju (2 godine) traži se također četiri profesora, no Mandić zna, da se tolerira i praksa sa samo dva profesora. Potrebno mu je bilo, dakle, naći barem šest profesora. Toliko ih nije bilo u biskupiji. Zato poziva Franju Jakobi, svećenika satmarske biskupije i duhovnika centralnog peštanskog sjemeništa. Drugi, kojeg je našao, bio je Bartol Fischer iz spiške biskupije. Zatim dva redovnika Pijarista, o. Inocenta Karacsonyi-a i o. Ferdinanda Leitnera. Od domaćih svećenika izabrao je Karla Pavića iz Tovarnika i mladog, tada još samo đakona, Đuru Hartmana iz Osijeka (Tvrđa). Glavnu brigu oko nauka, kao biskupov zastupnik, prodirektor, preuzeo je kanonik Stjepan Opoevčanin iz Tovarnika. Rektorom samog sjemeništa imenovao je Mandić drugog kanonika Đuru Sertića, rodom iz Udbine. Vicerektorom je postao Josip Blagajac, Požežanin. Duhovničku službu povjeri Mandić privremeno profesoru Jakobiju, a službu prefekta preuze Leitner.

Kad je postavio poglavarstvo, proglasi Mandić, da na blagdan Sviju Svetih 1806. svi primljeni klerici imaju doći u sjemenište i odmah obaviti duhovne vježbe. Došlo je 34 bogoslova i 19 filozofa.

Nakon duhovnih vježbi, u četvrtak 6. studenog 1806. u prisustvu Stolnog kaptola, po-

glavara i pitomaca biskup Mandić svečano proglasi otvorenim sjemenište đakovačke biskupije. Obavijestio je o tom Pija VII., koji preko kard. Carandinija odgovara: „Vix verbis explicari potest quanta voluptate Amplitudinis Tuae litterae affecerint summum Pontificem . . .“

Mandić je želio, da što prije doskoči krajnjoj nestašici svećenstva u biskupiji, pa je dopustio, da se dvadesetak mladića, koji su navršili dvadeset i dvije godine, odmah svrsta u III. tečaj bogoslovije. Tečaj filozofije mogli su pohađati i vanjski đaci. Znalo ih je biti i do pedeset, najviše iz Slavonije, ali i iz Bačke, dapače i iz Pečuha.

U vrijeme, kad je sjemenište otvoreno, biskupija je imala ravno (uz Mandića) 100 svećenika (81 svjetovnih), 70 župa i 10 samostalnih kapelanija, 47 sistematiziranih kapelanskih mjesta. Na području biskupije bilo je 126.977 katolika, 284 grkokatolika, 50.078 pravoslavnih, 202 protestanta, 1200 kalvina i 29 Židova.

Profesorska se ekipa brzo snašla u svom radu, no promijenilo se više sjemenišnih poglavara baš prvih godina. Rektori se mijenjaju svake godine. Iza Sertića dolazi Franjo Kolunđić, pa Martin Pervis, tek četvrti rektor ostaje stalno na svojoj dužnosti, čak punih dvadeset i dvije godine. Bio je to Ivan Matizović iz Tovarnika. Mijenjaju se i duhovnici: Crndić Toma, Filipović Pavao, Vice Mirko. O. Paškal Kelčić, kapucin ostaje na toj dužnosti pet godina (1810.—1815.).

God. 1812. uspio je Mandić urediti nekako i prinose za uzdržavanje sjemeništa: kamate od glavnice, koja je postojala još za biskupa Krtice (5.000 f.), kamate od glavnice (10.000 f.), koju je pečujska biskupija predala đakovačkoj u vezi s razgraničenjem, zatim jedna četvrtina crkvene desetine i naposljetku godišnji prinos biskupov u iznosu 3840 f. To, međutim nije bilo dovoljno, pa je biskup redovito svake godine davao više. Biskup je Raffay dao na pr. 1817. g. 24.709 forinti.

God. 1814. napuste sjemenište strani profesori, jer je već biskupija imala dovoljan broj svećenika za profesorsku službu. Međutim, novi profesorski zbor dolazi još iste godine u sukob s Mandićem. Predaju ostavku. On prihvaća i kroz osam dana popuni njihova mjesta novim, privremenim profesorima, a njih šalje na župe. Neki su se od njih za biskupa Raffay-a vratili u Đakovo, ali ni jedan na bogosloviju. Ubrzo zatim Mandić umire, 11. siječnja 1815. Čovjek sposoban i energičan, dorastao da postavi sjemenište na solidne temelje, punim je pravom napisao u oporuci: „Sjemenište mi je uvijek na srcu“. Kao tvorac našeg sjemeništa sigurno zauzima prvo mjesto u njegovoj povijesti.

Za biskupa Raffaya sjemenište proživljava teške dane. Gladne godine, nerodica, cijene živežnih namirnica skaču do neslućene prije visine. Raffay mora skoro sam uzdržavati sjemenište, jer redoviti prihodi nisu ni izdaleka dovoljni. Iza god. 1820. stanje se po malo popravlja. Inače, život se u sjemeništu ustalio. Svake godine jedni odlaze u pastvu, mladići dolaze, povremeno se mijenjaju poglavari i profesori. Život sjemeništa teče svojim tokom. G. 1823. stigle su Raffaya ponovno nove neprilike. Osječki je podžupan Salopek htio, da filozofija preseli u Osijek. Da to postigne nije se baš uvijek laćao pohvalnih sredstava. Sam biskup Raffay lako bi prebolio velik broj vanjskih đaka, ali trebao je filozofiju za svoje sjemenište. Zato diže glas u obranu filozofije posebno naglašajući, da je filozofija biskupska škola, a ne javna. G. 1825., o Božiću, dokrajčio je spor car Franjo odredivši, da filozofija i dalje ostane u Đakovu.

Mijenjaju se i biskupi. Iza Raffaja dolaze Sučić i Kuković, pa Strossmayer. Godina 1848. raspršila je na neko vrijeme bogoslove, ali su već bili u sjemeništu, kad se kod Čepina vodila borba između carske i madžarske vojske. Neko je vrijeme u sjemeništu bila smještena bolnica.

God. 1851. obavljao je Strossmayer kanonski pohod po Posavini. Tu ga posjeti u ime bosanskih franjevaca o. Martin Nedić iz Tolise, koji mu živo opisa jade kršćana preko Save i nestajanje redovničkog podmlatka. Strossmayer im je htio pomoći. Mislio je, da

je najnaravnije, da se bosansko svećenstvo odgaja u Đakovu, starom sjedištu bosanskih biskupa. Poduzeo je potrebne korake u Rimu, Bosni i Beču, i već 14. siječnja 1853. stiže u Đakovo šesnaest mladih klerika s o. Marijanom Šunjićem kao rektorom te s još dvojicom poglavara. Drugi put u povijesti dolaze bosanski klerici u Đakovo. Smjestiše se u sjemeništu. Ostali su u njemu pet godina. Broj im se vremenom popeo na dvadeset i osam. Svaki je kutak sjemeništa nastanjen, jer je sjemenište premaleno, da primi i njih i domaće klerike. Izdržalo se ipak. G. 1857. dovršena je za franjevce posebna zgrada na prebendarskom zemljištu (sada Dom narodnog zdravlja). U svoju su se zgradu preselili 10. prosinca 1857. G. 1863. htjeli su im se pridružiti i hercegovački franjevci, ali Strossmayer postavlja jedan uvjet: ako se hercegovačka provincija opet sjedini s bosanskom. I tako od tog ne bi ništa. Franjevce je u Đakovu uzdržavao „ugarski vjerozakonski fond“. Madžarima, međutim, nije bilo pravo, da im novac odlazi iz zemlje u Hrvatsku, pa su počeli raditi na tom, da franjevci prijeđu nekud u Mađarsku. Strossmayer poduzima sve, da to spriječi, ali nije uspio. Madžari su obustavili slanje novca, i fratri su morali otići u Madžarsku. Obavivši koncem srpnja 1876. ispite, napuste Đakovo. U međuvremenu je o. Marijana Šunjića, prvog franjevačkog rektora u Đakovu, Pio IX. imenovao bosanskim apostolskim vikarom. Strossmayer ga 1855. posveti u Đakovu za biskupa. Đakovački đak (1857.-1862.) o. Marijan Marković, rodom iz Doca, posta nakon uspostave redovite hierarhije u Bosni prvim banjalučkim biskupom. Ukupno se u Đakovu školovalo, što djelomično, što potpuno, 193 bosanska klerika.

„Pietas et religio, disciplina ecclesiastica et religiosa educatio“, — po riječima dekreta Tridentinskog sabora — prva su i bitna svrha odgoja u sjemeništu. To se je uvijek nastojalo postići.

Sjemenište je otvoreno duhovnim vježbama, koje su se poslije obdržavale dva puta godišnje (pred blagdan Svih Svetih i u Velikom tjednu). Za Strossmayera bi uvedena u sjemeništu pobožnost Srcu Isusovu, napose ona prvih petaka. Kasnije je prva subota u mjesecu bila posvećena molitvi za sjedinjenje. 18. travnja 1865. osnovana je u sjemeništu Marijina kongregacija bogoslova pod naslovom Immaculatae i pod zaštitom sv. Alojzija. Prva je u Hrvatskoj, ako ne računamo one iz prvog razdoblja postojanja Družbe Isusove. Kad već posebno spominjemo duhovni odgoj, ne možemo mimoići ni našeg „slavonskog župnika arškog“, odnosno gorjanskog, Adama Filipovića. Kroz osam godina (1824. — 1832.) bio je duhovnikom sjemeništa. Njegove su konferencije dolazili slušati i kanonici, a nerijetko i sam biskup Raffay. Filipovićeva ličnost, možda bolje reći svetost, sigurno je mnogo djelovala na njegove gojence.

Strossmayer je bio biskupom 55 godina, preko polovine od prvih sto godina sjemeništa. I on je dao sjemeništu svoj pečat, premda su mu možda nastojanja više išla drugim smjerovima. Za njega je sjemenišna crkva Neokaljane opet postala privremenom katedralom, dok se gradila Stolna crkva. Prvi put je to bila u godinama iza izgona Turaka, kad je od džamije pretvorena u crkvu. Usput napominjemo, da se ove godine navršava 250 godina, otkako je posvećena Bezgrešnoj. U njoj je iste godine (1706.) održana i prva sinoda bosanske kiskupije, kojoj su prisustvovali i svećenici iz Srijema (Luka Natalis vikar srijemskog biskupa s još nekoliko svećenika). Nažalost, srušena je prigodom gradnje novog sjemeništa.

Strossmayer nije dočekao stogodišnjicu sjemeništa. Umro je godinu dana prije, a pri proslavi stogodišnjice svog sjemeništa biskupija nije imala nadpastira.

Na koncu, evo, još nekoliko podataka. Kroz svojih prvih sto godina sjemenište je dalo biskupiji oko 460 svećenika: 70 za Mandića i Raffaya, 76 za Sučića i Kukovića, te 315 za Strossmajera i g. 1906. Od nekadašnjih đakovačkih pitomaca kroz tih sto godina apostatiralo je šest. Od mladića, koji su pošli u bogosloviju, postali su svećenicima otprilike tri četvrtine. Kroz sjemenište je, dakle, — ne računajući franjevce — za prvih sto godina prošlo preko šest stotina mladića. A dovoljan broj svećenika u biskupiji prigodom njegove stogodišnjice pokazao je, da je ono časno ispunilo — Deo adiuvdante — svoju zadaću.

Nemoj, da se postide u meni, koji očekuju Tebe, Svemogući, Gospode, nad vojskama! Nemoj da se posrame u meni, koji traže Tebe, Bože Izraelov! (Ps 68,7)

Biskup Antun Mandić

Među svimi biskupi
Meni se Mandić najviše mili
(Strossmayer 2. XI. 1882.)

Mandić dr. Antun

Na vigiliju Svih Svetih prije 150 godina užurbalo se mnogo mladih ljudi na porti franjevačkog samostana, koji će od sutra postati biskupsko bogoslovno sjemenište. Pedeset i trojica bogoslova skupljali su se, dolazili su kolima, uvlačili svoje stvari, opraštali od svojih. Na Svi Svete počelo je živjeti naše sjemenište. Imena: Fočić, Jelinić, Kelek, Kovačević, Avar, Bosančić, Golub, Đermić, Lipošćak, Šimoković, Petrović, Kokanović, Emanović, Radić, Markovac... Tko bi ih sve najbrojio? Svi su veseli, puni elana, pred njima su velike perspektive, široki horizonti, koje im ocrtava osoba biskupa Mandića.

Šest dana duhovnih vježbi. Iz tišine sjedinjenja s Bogom počinje se novi život.

U četvrtak, 6. studenog 1806., polazi Mandić iz svoga biskupskog dvora u pratnji Vitmana, Abrančikovića, Sokolića i Berševića, svojih kanonika, u sjemenište. Na porti ga čeka Đuro Sertić s poglavarima. Tu je zabrinuti lik Opoevčanina, tu je Jakobi s produhovljenim licem, duhovnik novog sjemeništa. Ostavio je svoju zemlju i svoju biskupiju u Satmaru i sišao u malo Đakovo. Tu je Bartol Fišer, mlad, učen, praktičan. Bit će profesor morala i prava. Tu su Pijaristi Karacsonyi i Leitner. Karacsonyi već u godinama, profesor povijesti i patrologije i jednog dijela dogmatike. Uz njega stoji Leitner, mlad u svojoj redovničkoj odjeći, bio je tek dvije godine svećenik, pa ipak preuzima na sebe tešku i odgovornu dužnost profesora biblijskih studija i istočnih jezika. Biskupova smjelost ulijeva i u njih hrabrost. Izvršit će sve nade Biskupove. I mladež se okupila oko biskupa. Plješću, aklamiraju ga. Biskup se zabrinuto smješka, polazi u aulu. Prodirektor ga pozdravlja, biskup drži govor svojoj mladeži, poglavarima alumnata i profesorskom zboru.

Biskupovo se djelo ispunilo. Prije dva tjedna introniziran je na stolici bosansko-đakovačkih i srijemskih biskupa. Prva se briga novog biskupa realizirala. Srce mu živo kuca, kad gleda svoju pedeset i trojicu. U dalekoj perspektivi vidi, kako će ispuniti svoje župe novim mladim silama, gleda kako će proključati duhovni život njegovih vjernika, gleda kako će veliko stado podijeliti u manja, s novim pastirima.

* * *

Mandić je bio providencijalni biskup. Gospodin ga je pripravljao iz daleka. Prošao je cijelu ljestvicu služba, rada, namještenja. Upoznao se s nizom najvećih ljudi svoga vremena. Boravio je i putovao u najveća središta kulture i crkvenog života. „Mandić je zamišlatelj svega boljega i uzvišenijega u biskupiji“ (Strossmayer).

Požega nam daje biskupe

Požega je izvan teritorija biskupije, pa ipak je kroz stoljeća slala biskupiji bosansko-srijemskoj desetke svećenika: Abrančikovića, Bartolića, Celcića, Čovića, Došlića, Gašljevića, Gavrančiće, Jozepca, Kulundžića, Lipljaniće, Ljubiće, Seliškara, Vitmane itd. Šezdeset i pet na broju. Bila su i dva biskupa: prvi biskup iza oslobođenja, slavni Nikola Ogramić i drugi: Antun Mandić.

Antun se rodio 16. VIII. 1740. god. Otac mu je bio Petar. U svojoj Požegi svršio je pučku školu. Srednje škole: gramatiku i poeziju na gimnaziju Družbe Isusove. Retoriku u Zagrebu, a filozofiju, kao član hrvatskog kolegija, u Beču. Odatle polazi na teologiju u hrvatski kolegij u Bolognu. Tamo počinje svoj teološki studij. Nakon godinu i pol vraća se opet u Beč i dovršava bogoslovne nauke 1763.

Kako se kovala svećenička duša?

Godine 1763. Mandić je zaređen, postaje svećenikom, uživa povjerenje svojega biskupa, koji ga šalje, da upravlja kao regens filozofsko-

teološkim kurzom u svojoj Požegi. Tamo je bio dvije godine. Radio je neumorno, s uspjehom, Požežani su ga voljeli. Bio je sin njihovog grada. Proricali su mu veliku budućnost. Njegova svećenička duša nije bila zadovoljna. Njemu je bilo preusko polje. Htio je i tražio kontakt s dušama i jedva izmolio od svoga biskupa, da ga pošalje u pastvu. Godine 1765. dolazi u Kobaš kao župnik, neumorno radi. Pastva je s njime oduševljena. Ne ostaje tu dugo. Četiri godine posvećuje duše, s čežnjom gleda preko Save. I tamo je veliko polje rada. Ne može prijeći. Njegova velika svećenička ljubav htjela bi sve osvojiti za Boga. 1769. god. dolazi u Lipovljane. I tamo neumorno radi. Biskup Galjuf, okom brižnoga poglavara, prati neumornu revnost pastira duša Mandića. Treba ga u drugomu mjestu. Iako bolna srca, ali radi poslušnosti, koju je kod ređenja dao biskupu, ostavlja Lipovljane, ostavlja pastvu, ostavlja duše, ostavlja sve, što mu je bilo uz srce povezano. Odlazi za vicerektora hrvatskog kolegija u Beč. Bilo je to godine 1775.

Mandić pozna kolegij. U njemu je boravio, u njemu je studirao, iz njega je polazio na fakultet. Sada je poglavar. Lagano svršava svoje poslove. Vidi, ostaje mu vremena. Prihvaća se ponovno knjige, dvije godine marljivo studira zajedno sa svojim pitomcima i u zreloj dobi od 37 godina završava na teološkom fakultetu svoje ispite i postizava akademski gradus. U Beču je učenog Mandića upoznao dvorski savjetnik Josip Urmenji. Njemu je Josip II. povjerio organizaciju škola u Mađarskoj. Ovo poznanstvo bilo je presudno za Mandićev život. 1778. biskup Galjuf ga imenuje kanonikom a latere. Bio je već sa distinkcijama, pa je godine 1780. imenovan za crkvenog savjetnika kod namjesništva u Požunu. Ovu je službu obnašao kroz dvadeset i šest godina. Stekao je za Hrvatsku neobične zasluge. Urmenji je tražio, da Mandić postane vrhovni nadzornik škola u svojoj domovini. Nije to bila prazna titula. Mandić je inicijator i inspirator dalekosežnih školskih reformi u Hrvatskoj. Kao savjetnik i nadzornik za škole i hrvatski jezik, postavljen je u Beču na čelo komisije za reformu hrvatskog pravopisa. Uz njega su bili Stulli, Lanošević i Krmpotić, I. Votiggi, naš leksikograf, naziva Mandića „primum illyricae linguae oraculum". Cijeli niz knjiga ne bi nikada bio tiskan na hrvatskom jeziku, da se Mandić za to nije zauzeo.

U ovom razdoblju Mandić se nalazi i u povjerenstvu za limitaciju biskupija. Prijekim okom je gledao, kako se zagrebačka biskupija nešto smanjila župama od Babine Grede do Sibinja. Bile su i kombinacije, da Požega postane središtem nove biskupije i da Mandić postane prvim njezinim natpastirom. Najodlučnije je odbio tu čast.

Nakon svojih opetovanih boravaka u Beču, vratio se konačno u Zagreb. Bio je već poznat i slavan. Brzo se uspinjao u častima zagrebačkog kaptola, postaje opatom sv. Joba i de monte Petrovaradino, kasnije nosi naslov biskupa de Priština, a Maksimilijan Vrhovac ga imenuje prepozitom i priorom vranskim.

Pontifex et pastor

Bosansko-đakovačka i srijemska biskupija ostala je bez poglavara. Godinu dana čeka. Izbor je pao na Mandića. U svijetu je bio poznat, uživao je simpatije i cara i svoga biskupa, pa je Sveta Stolica rado i s veseljem podijelila Mandiću đakovačku biskupsku stolicu. Imenovanje je potpisano 14. VI. 1806. god. Bio je posvećen 18. IX. iste godine. Biskup Milašin bio mu je reditelj. 26. X. uveden je u svoju malu stolnu crkvu. Široka aktivnost, veliki životni potezi, duboka inteligencija. Zar će sve to biti uronjeno u malom selu, slavonskom selu, istina središtu, Đakovu? Po Mandićevu šematizmu iz 1807. godine brojilo je Đakovo 1234 duše. Mandića ne smeta tiho mjestance. Njegovi su horizonti široki. On će stvoriti za desetak godina svojega biskupovanja pravo dijecezansko središte u Đakovu. On ne može mirovati. Čovjek, koji je cijeli svoj život bio u punom aktivitetu, ne može stati.

Čim je Mandić bio imenovan — dan dva otkako je došla vijest u Đakovo — njegovi arhitekti premjeravali su zidove franjevačkog samostana, ucrtavali u plan, kako to bilježi kronika franjev. samostana đakovačkog.

Mandić je još kao prepozit zagrebački za sedisvakancije, kad se vraćao sa svoga imanja u Banatu godine 1805., zašao kao delegat u Đakovo, da vidi i pronađe gradilište za novo sjemenište. Bilo je mnogo kombinacija. Okupio se oko njega Kaptol. Svaki kanonik imao je svoj plan. Pala je i misao, da se biskupska rezidencija prenese u Osijek i da se tamo gradi sjemenište. Drugi su tražili u Đakovu, u blizini biskupskog dvora. Mandić je znao, kao realan čovjek, da je sve to zidanje kule ni na nebu ni na zemlji. Pregledao je i franjevački samostan u Đakovu i bivši samostan

u Brodu. Kad se vratio u Zagreb, u svojoj pretstavci na carsku Komoru izlaže, da bi nova zgrada stajala 70.000 forinti, a adaptacija franjevačkog samostana 11.000. Samostan u Brodu treba vratiti franjevcima i đakovačke redovnike preseliti u Brod. Mandićev se plan svidio Beču. Kao fiksna ideja, ovaj je plan potpuno obuzeo Mandićevu dušu.

nika. Odmah je postavio norme, što treba dalje raditi. 1810. god. poziva prvi puta svoje svećenike na opetovne ispite, a slijedeće godine uvađa korone, na kojima će se rješavati premnogi pastoralni problemi. Vidio je, da i vjernici ne znaju mnogo o istinama svete vjere. Trebalo je nešto učiniti, da se i vjernike pouči, odnosno da se obnovi njihovo znanje.

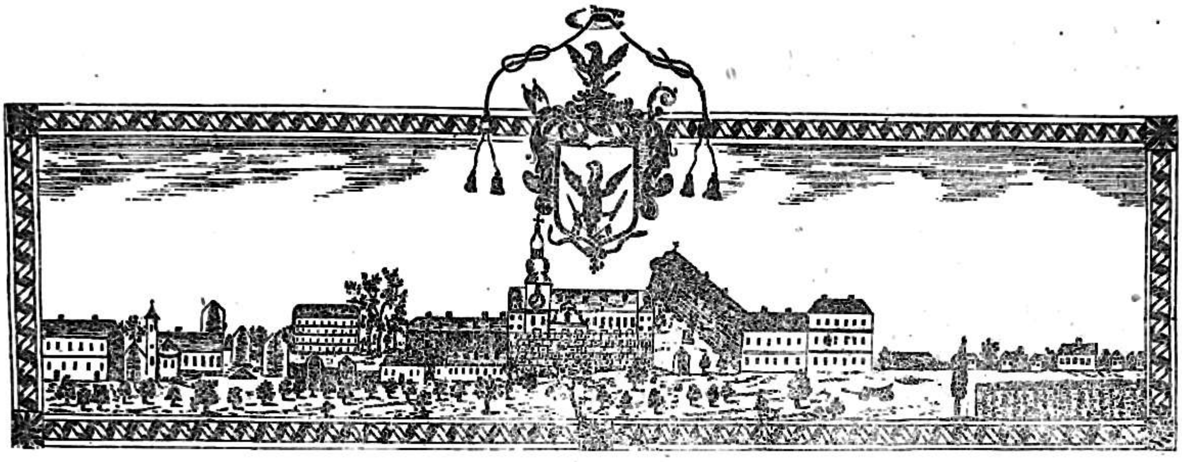

Đakovo 1806. godine

Čim je imenovan biskupom, 8. srpnja 1806., ponovno iznosi svoj plan u jednoj pretstavci. Za dva mjeseca sve je bilo ostvareno. Od đakovačkog samostana postaje Biskupsko bogoslovno sjemenište. Nakon prve godine rada Mandić šalje relaciju o svom sjemeništu Svetoj Stolici. Prefekt Kongregacije Koncila hvali kićenim riječima biskupovo djelo. Godine 1812. pravi Mandić fundacionu povelju i za sva vremena osigurava egzistenciju sjemeništa. Epohalna institucija, veliko Mandićevo djelo, živi još i danas, nakon stotinu pedeset godina. Strane profesore, poglavare zamijeni Mandić pred konac života svojim dijecezanima. Imao ih je. Za osam godina zaredio ih je četrdeset i pet.

* * *

Organizator biskupije: razdijelio je biskupiju u arhiđakonate. Već prije je postojao centralni arhiđakonat u središtu dijeceze, a on podiže brodski, zatim gornjeg i donjeg Srijema. Uz velike svečanosti, u prisutnosti ogromnog broja vjernika, uvađa svakog arhiđakona u njegovu službu. Kreirao je i nove dekanate, a starima označuje nove granice.

* * *

Kanonski pohodi. — Za svojega biskupovanja tri puta je zašao među svoje vjernike. Svagdje je triumfalno dočekivan. Za prvog pohoda ostaje dva mjeseca na putu. Vidio je, kako žive svećenici, vidio je i duhovni niveau vjer-

Za njegovog biskupovanja izlazi II. izdanje dijecezanskog katekizma Sertićeve jezgre.

* * *

Katedrala je već bila stotinu godina stara. Stajala je uronjena u zemlju posred dvorišta biskupskog dvora. Bila je neugledna. Kad ju je Mandić u duhu uspoređivao s velikim katedralama, koje je vidio po svijetu, sam se pred sobom stidio. I on je htio stvoriti nešto veliko i monumentalno. Izrađuje planove nove katedrale. Glavnicu, kojom je trebala biti izgrađena, pripravili su već prijašnji biskupi. Mandić je vidio, da je svota toliko malena, da bi se jedva mogli izvesti najnužniji popravci na staroj katedrali. Misao o novoj okuplja Mandića. Peče ciglu, gasi vapno, siječe hrastove, ali katedrale nije bilo. Mandić je nije izveo. Bio je već star.

* * *

Prijatelj svih škola. — Kroz duge godine pratio je razvoj osnovnog školstva. Sam je sudjelovao u reformama i školskim zakonima. I Đakovo i okolica bili su oskudni sa školama. Mandić je to vidio. U Đakovu povisuje tadanju školu na trorazrednu. Otvara škole u Piškorevcima, Semeljcima, Trnavi, Gorjanima i Vrbici. Do konca njegovog života sva župska središta imala su svoje škole.

* * *

Mandić urbanista i graditelj. — Mandić je proživio prosvjetiteljsko doba sa svim karak-

teristikama u autohtonom značenju. Vidio je zapušteno Đakovo, vidio je neiskorištene plodne površine, vidio je poplavljena polja i naselja, pa je htio sve to urediti. U Đakovu otvara dvije nove ulice. Naseljava nove stanovnike, posebno obrtnike. Gradi stanove koralista, novu školu, apoteku, svilaru, zgrade za činovničke obitelji, regulira Jošavu, Ribnjak i Kaznicu, spaja ih s Biđom. Uređuje biskupsku rezidenciju. U vanjskom posjedu sadi nove vinograde, koji po njemu dobivaju ime „Mandićevac". Doista je stvorio jako mnogo za ono malo vremena, nekoliko godina svojega biskupovanja.

* * *

Promotor crkvene glazbe i pjevanja. — Kad je Mandić došao u Đakovo, vidio je, da za svečanost crkvenih obreda nema stručnih glazbenika niti pjevača. Sigurno se bio upoznao, još prije no što je postao biskupom, za svojih boravaka u Beču, s istaknutim glazbenicima svoga vremena. Jedino se tako može protumačiti dolazak regensa kora Jakoba Heibla, Mozartovog šurjaka iz Beča u Đakovo...Mandić nije žalio materijalnih sredstava, pa je uz Heibla namjestio još trojicu koralista, sagradio im kuće, predao vrtove i osigurao egzistenciju. Od Mandićevog vremena pa do naših dana, kroz stotinu pedeset godina, crkvena glazba gajila se uz crkveno pjevanje u malenom Đakovu.

* * *

Mandić arheolog i numizmatičar. — Čim je Mandić zasjeo na biskupsku stolicu, pozvao je Okružnicom župnike, napose one u Osijeku, Mitrovici i Vinkovcima, da mu pošalju iskopine, koje su se tamo našle. U jednom pismu, koje upravlja palatinu Josipu, navađa, da ima mjedene statue kućnih rimskih bogova penata.

Posjeduje i mnogo drugih starina, koje je sabrao i koje je valjda kanio negdje izložiti. Posjedovao je i prilično veliku numizmatičku zbirku, u kojoj je bilo vrlo vrijednih komada. Godine 1808. osnovan je mađarski narodni muzej i nastala je potražnja za eksponatima. Za Mandićevu zbirku znali su upravitelji muzeja, pa su još za njegova života svim silama nastojali, da je dobiju. Kad je biskup Mandić umro, odmah je mađarski narodni muzej tražio, da se iz biskupove ostavštine izdvoji numizmatička zbirka. Izgleda, da je Kaplol cijelu vrijednu zbirku poklonio mađarskom muzeju i tako je ona ot šla iz Hrvatske. Zaključujemo to iz obećanja izvršitelja oporuke, da će udovoljiti zahtjevima povjerenika Komore grofa Karola Majlata. To zaključujemo i iz djela mađarskog narodnog muzeja, koje je tiskano 1818.: „Acta litteraria muzei nationalis hungarici", gdje se spominje, da je neobično vrijednu figuru konjanika iz korintske epohe darovao biskup Mandić.

* * *

Osnivač majstorskih cehova. — Mandić je vidio, da bi za tadanji ekonomski razvitak njegova Đakova i đakovačke okolice bio potreban što veći broj obrtnika. Već smo spomenuli, da ih je naseljavao. Đakovo je oživjelo, postalo je po njemu središte za gospodarsko podizanje naroda. Njegovi obrtnici tražili su svoju organizaciju. Biskup Mandić je osniva, daje pravila cehu, pače bez njegovog znanja nijedan obrtnik nije mogao odlaziti iz Đakova, a pogotovo ne emigrirati. Cehovska organizacija, kojoj je temelje postavio Mandić, razvijala se dalje, izdavala svoje diplome, upriličavala ispite i vodila sve poslove, koje su predviđale cehovske organizacije.

* * *

Te, Mandich, hoc tam grande manebat opus! — Tim riječima, pjesničkim zanosom, pozdravlja Stjepan Opoevčanin, prvi prodirektor bisk. bogosl. sjemeništa, otvorenje Sjemeništa i Visoke bogoslovske škole. Htio je naglasiti, da Mandića čekaju još veliki zadaci. S otvorenjem Sjemeništa nije još dovršeno njegovo djelo. Trebalo ga je izgraditi, nutarnje izgraditi. Sa svojim profesorima izrađuje red predavanja na teologiji, odabire udžbenike. Sa svojim poglavarima određuje točan dnevni red za alumnat. Prisustvuje semestralnim ispitima, koji se obavljaju svečano i javno. Prodirektorov izvještaj nosi sam biskup na Namjesništvo, koje je upravljalo svim školama. Posebnu je brigu posvetio Mandić izboru profesora. Nastojao je, nakon prvih stranih profesora, da dobije na VBŠ-i svoje dijecezane. Propisuje i pravila za profesorski zbor. Želi, da profesori verbo et exemplo prednjače svojim studentima. Traži, da slobodno vrijeme posvete pripravi za studij. Izlaženja i putovanja, da budu što kraća i rjeđa. Da paze na svećeničko odijelo i da budu u svemu uzor svojim alumnima. Ovaj nacrt pravila naišao je na otpor i na sukob s biskupom. Biskup ga je riješio na način, koji je bio njemu karakterističan. Sve se to zbilo zadnjih mjeseci biskupova života.

Itinerarium ad lumen divinum

U Hrvatskoj deputaciji Mandić je kao zastupnik virovitičke županije pošao u Beč, da čestita caru Franji sretan konac rata, koji je dovršen pariskim mirom. U prijestolnici se zadržao dva mjeseca, jer se razbolio. Ondje se liječio. Povratio se kući u rujnu. Nije više imao pravoga zdravlja. Na Božić 1814. je pontificirao. Bila je oštra zima, biskup je dobio katar, koji se razvio u upalu pluća. Dani su prolazili u tjeskobi. Biskupu je bivalo sve teže. Vidio je, da mu se približuju zadnji dani. Okuplja oko sebe Kaptol i svećenstvo iz središta biskupije. S njima se oprašta. Primio je sakramente umirućih i umro 11. siječnja 1815. god. Treći je dan sahranjen u bisk. groblju, u kripti svoje male katedrale. 2. XI. 1882. prenio je Strossmayer zemne ostatke biskupa Mandića, kojega je veoma štovao, u kriptu nove katedrale.

Kroz posljednjih pedeset godina

Graditelj novog sjemeništa, biskup Dr. Ivan Krapac

Dugo je trajalo upražnjenje biskupske stolice u Đakovu iza smrti biskupa Strossmayera: od 1905.-1910., a to je imalo negativnih posljedica i na život sjemeništa. Državna interkalarna uprava je izvlačila velike dohotke iz biskupije, a sjemenišne potrebe je zanemarivala. Najveći problem je bila zgrada starog sjemeništa, koja se nalazila u ruševnom stanju. Već godinama se raspravljalo o njezinoj restauraciji po planovima arhitekta Antuna pl. Vancaša iz Sarajeva. Kad je godine 1910. konačno biskupska stolica popunjena, novi biskup Dr Ivan Krapac našao se pred teškim pitanjem: treba li restaurirati staro sjemenište ili graditi novo. Posavjetovao se sa Stolnim kaptolom, poglavarima i profesorima sjemeništa i bilo je zaključeno, da će se graditi novo sjemenište. Biskup Krapac je sa 67 godina zasio na đakovačku biskupsku stolicu i žurio se u ostvarivanju svojih planova. Već 15. X. 1911. javlja „Glasnik biskupije“, da je mladi arhitekt iz Zagreba Dioniz Sunko donio u Đakovo planove novoga sjemeništa. Godine 1912. iza Uskrsa počelo se rušenjem i to najprije crkve. Na treći dan Uskrsa je sjemenišni rektor Dr Jakša Pliverić čitao u njoj zadnju svetu Misu, a dne 9. IV. 1912. su počeli udarati prvi čekići po zidu crkve. Te jeseni smješteno je 12 bogoslova 3. i 4. tečaja u kaptolsku zgradu u Đakovu (Preradovićeva ulica 15), a 16 bogoslova 1. i 2. tečaja poslano je u Sarajevo. Zgrada je brzo napredovala i jeseni 1913., dne 20. X. došla su sva četiri tečaja u novo sjemenište. Sutradan je rektor Matija Pavić obavio blagoslov nove zgrade. S novim sjemeništem je biskup Krapac otvorio i licej. Doveo je 7. i 8. razred iz Dječačkog sjemeništa u Osijeku u Đakovo. Od hrv. vlade je izradio pravo javnosti za taj 7. i 8. razred. Život je u sjemeništu cvao. Klerici 2. i 3. tečaja donijeli su neke nove poglede sa svoga jednogodišnjeg boravka u sarajevskom sjemeništu, a spiritual Grgur Galović je bio dorastao zadatku. Razumio je omladinu i ona njega. Svečano otvorenje sjemeništa je obavljeno dne 4. I. 1914. godine u sjemenišnoj auli u 10.30 govorom razdraganog biskupa Krapca i adresom biskupa Voršaka Ordinariju. U 17 sati su klerici dali svoju akademiju s glazbom, pjevanjem, deklamiranjem i referatom.

U svijetu se spremala oluja. Svjetski rat je buknuo 7 mjeseci iza toga, dne 25. VII., povodom atentata u Sarajevu. Vojska je zauzela 2. kat sjemeništa i uredila ga za bolnicu s preko 100 kreveta. Uslijed ratnih neprilika bogoslovi su došli u sjemenište sa zakašnje-

njem od dva tjedna: 17. X., a licejce je ravnateljstvo ostavilo kod svojih kuća, jer je njihov 2. kat sada bio vojnička bolnica. Istom za 16. XI. su pozvani licejci, da idu u Dječačko sjemenište u Osijek. Kad su počeli stizati u Osijek, došla je obavijest, da iz Osijeka dođu u Đakovo. Aula je preudešena za spavaonicu. Svi su se pomalo stisnuli i smjestili u zavodu.

Vojna uprava se obvezala, da ne će dovoziti vojnika s priljepčivim bolestima u bolnicu na 2. katu. Ipak se ustanovilo jednoga dana, da u 2. katu vlada trbušni tifus. Bolnica i sjemenište se služilo istim ulazom i tako je epidemija prodrla u sjemenište, gdje je od 48 bogoslova oboljelo 46, bilo lakše bilo teže. Ostali su zdravi samo Leopold Kozmar, infirmar i Šima Blažević. Odmah je umro klerik Zlatko Koh iz Valpova, a od posljedica su umrli Antun Ottenheimer i Matija Didović. Pitomci su se bolesni razišli kućama po ciči zimi od —22 C sredinom veljače 1915. god., a vratili se u zavod 7. IV. Za vrijeme raspusta je vojna uprava načinila poseban ulaz za svoju bolnicu kroz podrum.

O Petrovu te godine odstupio je rektor Petar Pejakić, a naslijedio ga je profesor senior, sada već Msgr Antun Akšamović.

Razdoblje od otvorenja novog sjemeništa 1913. god. pa do završetka rata 1918. god. u jesen, sačinjava jednu jedinstvenu cjelinu. Dok je u svijetu bijesnio rat, u đakovačkom se sjemeništu živo radilo. Većina bogoslova i licejaca došla je iz Dječačkog sjemeništa u Osijeku, gdje su se dobro upoznali s katoličkim pokretom biskupa, te su se u sjemeništu s razumijevanjem prihvatili rada u Zboru duhovne mladeži đakovačke. Godine 1914. su bogoslovi s nekim svjetovnjacima seniorima osnovali hrv. kat. prosvjetno društvo „Strossmayer“ za Slavoniju, po uzoru „Dobrile“ u Istri, „Pavlinovića“ u Dalmaciji i „Martića“ u Bosni. Uz Zbor se aktivirala Marijina kongregacija sa svojim specifičnim radom, zatim Treći red sv. Franje i apstinentski pokret. To se moglo zato lijepo razvijati, jer je poglavarstvu uspjelo, prema direktivama Sv. Stolice, klerike držati daleko od politike. Za vrijeme rata su počeli dolaziti u naše sjemenište na nauke grkokatolički bogoslovi križevačke biskupije. Dvojica su bila čak iz Galicije, jer su se tamo neprestano pomicale fronte. Godine 1916. je biskup Krapac spremao za 15. VIII. proslavu svoje zlatne mise. Dne 15. VII. pozlilo mu je u njegovoj kući u Gajevoj ulici 51 u Zagrebu i ubrzo je nastupila smrt. Pokopan je u petak, dne 21. VII. 1916., u Đakovu. Prigodni govor u stolnoj crkvi je održao kanonik Matija Pavić rijetkim uspjehom. Dani pogreba su privukli kanda više naroda u Đakovo nego sama instalacija biskupa Krapca 29. VI. 1910. godine. Rektor sjemeništa, uz pomoć nekih župnika, uspijevao je tokom rata opskrbljivati sjemenište, te se i s te strane život u sjemeništu normalno razvijao. S ogrijevom je bilo teže. Zato je sjemenište u 1917. pred Uskrs bilo raspušteno na šest tjedana.

Dne 30. i 31. VII. 1918. održan je u sjemeništu sastanak HP. društva „Strossmayer“ za Slavoniju na koju su došli bogoslovi i svjetovnjaci iz Hrvatske, Bosne i Dalmacije. Vijećalo se plenarno i po staleškim grupama. Nije uspio pokušaj, da se unutar đačkog pokreta osnuje za bogoslove posebni bogoslovski sekretarijat. Godine 1918. je propala Austro-Ugarska Monarhija. U isto je vrijeme harala po cijeloj Europi španjolska groznica, koja je progutala milijune žrtava. Bogoslov Antun Kindl umro je u to vrijeme od upale pluća. Klerici su se mogli vratiti u sjemenište istom 22. XI. 1918. god. Broj im se smanjivao. Počeli su istupati svi oni, koji su došli u sjemenište, da se zaštite od rata, jer su bogoslovi bili oslobođeni vojne službe. Godina 1919. imala je 24 bogoslova.

Iza 4 godine sedisvakancije dobila je biskupija novoga biskupa u osobi rektora Msgra Antuna Akšamovića. Posveta i ustoličenje je obavljeno vrlo svečano uz veliko sudjelovanje naroda i uglednih osoba n. pr. bana Matka Laginje, starog hrvatskog borca iz Istre. Rektorom je postao Msgr Dr Franjo Herman, vrstan profesor crkv. prava i dogmatike. On je na tom mjestu ostao najduže u 20. vijeku. Punih 14 godina. Prije njega, od 1906.-1920. su bili ovi rektori: Šajnović, Dr Jakša Pliverić, Matija Pavić, Petar Pejakić, Msgr Antun Akšamović. Poslije Dra Hermana od 1934. dalje bili su ovi rektori: Dr Andrija Spiletak, Msgr Ilija Anaković, Marinko Lacković, Dr Rudolf Schütz, Rudolf Šverer, Dr Ivan Rogić, Msgr Stjepan Bäuerlein.

Godine 1918. u jeseni je prestao raditi licej. Od školske god. 1921./22. počeše dolaziti u naše sjemenište Bačvani. Godine 1921. pretvoreno je Dječačko sjemenište u Osijeku u konvikt, a pitomci od 2.-8. razreda su poslani u

travničko sjemenište. Prvi razred je smješten u đakovačko sjemenište, odakle je polazio državnu građansku školu smještenu u 2. katu sjemeništa, istočni dio. Latinski ih je učio jedan svećerik u internatu. Dječačko je sjemenište opet počelo slati sve više abiturijenata u bogosloviju. Godine 1920. su mnogi bogoslovi išli na Orlovski slet u Maribor, 1923. na euharistijski kongres u Zagreb, a 1924. na euharistijski kongres u Osijek. Zbor duh. mladeži je nastavio rad utrtim stazama, a isto tako i Marijina kongregacija bogoslova, iz koje je nastala i osnovana samostalna Marijina kongregacija svećenika pod zaštitom sv. Ivana Vianneya i Male svete Terezije 1. XII. 1924. god. Potaknuti pozivima zadnjih papa, klerici su našeg sjemeništa posvetili posebnu pažnju Katoličkoj akciji i misijama. U misijskom radu su postigli zamjerne uspjehe. Tako su zajedno sa sarajevskim bogoslovima štampali misijski priručnik „Za kraljevstvo Kristovo", Zagreb 1930. U to se doba vrlo lijepo razvilo gregorijansko pjevanje u sjemeništu zaslugom Dra Zvonimira Markovića, Dra Pere Ivanišića i Dra Đuke Marića. Skupa s biskupijom proslavili su klerici 1932. godine 50-godišnji jubilej katedrale, ali i doživjeli strašni požar orgulja u noći od 22. na 23. lipanj 1933., od kojega malo da nije izgorjela cijela katedrala. U školskoj godini 1930/1931. zavelo je naše bogoslovno učilište pet godina studija, a školske god. 1932/1933. došlo u rang fakulteta. Tih godina su klerici povodom enciklike „Quadragesimo anno" počeli više studirati kat. socijalnu nauku. Pred širu publiku su iznosili rezultate svoga rada uobičajenim akademijama na Papin dan, Sv. Tomu Akvinskog, na dan Zrinskog i Frankopana, te na Bezgrešno Začeće.

U zajednici sa zagrebačkom nadbiskupijom sagradio je 1928. god. preuzvišeni Msgr Dr Antun Akšamović Dječačko sjemenište u Zagrebu na Šalati, gdje je osigurano 80 mjesta za našu biskupiju. U jesen 1928. god. godine prešli su naši pitomci iz Travnika u Zagreb.

***

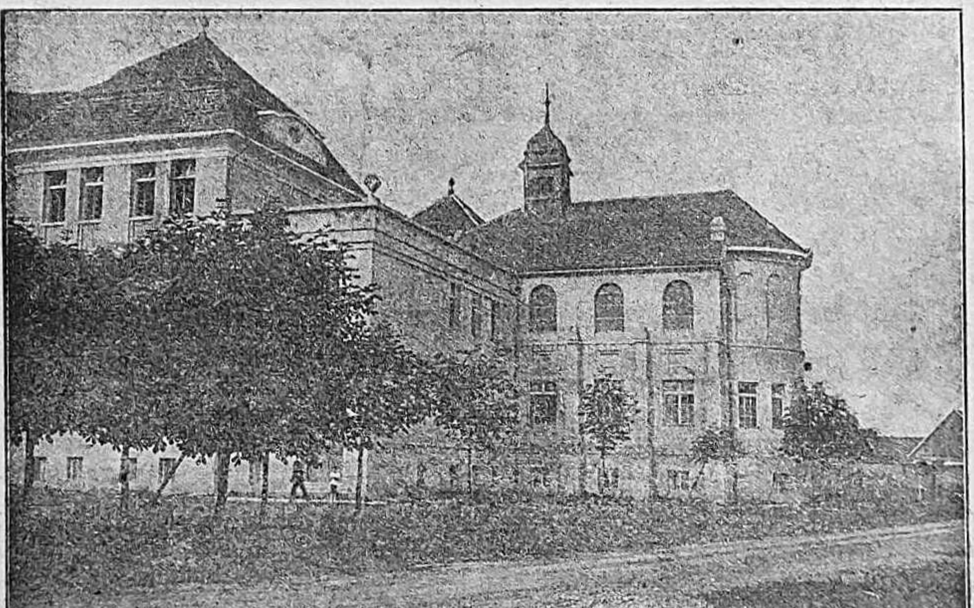

Pogled na Bogoslovsko sjemenište sa zapadne strane

Dugogodišnji i ustaljeni redosljed bogoslovskoga života u tihom zakutku dragoga sjemeništa bio je poremećen lavinom svjetskih događaja. Ta je lavina uništila i pregazila kud i kamo veće zapreke i zidove, nego što su to bili zidovi tihe sjemenišne idile. Kad su se rušile granice država i rušili sistemi vlasti kao kuće od karata, a iz obiteljske sredine bili nasilno otrgnuti toliki mladi životi mladića, braće i otaca, nije čudo, da su i sa tihog sjemenišnog ognjišta Vječne Vatre, bili otrgnuti toliki mladi životi ... Rat je tražio i gutao svoje žrtve!

U prvoj polovici god. 1941. napuštali su tužna srca đakovačko sjemenište, gdje su proveli tolike lijepe dane, bogoslovi Bačke i Banata, da nastave svoje studije u drugim sjemeništima u Madžarskoj, kamo su ove pokrajine potpale ...

U novonastalim prilikama ratnih nesigurnih godina, kada se nije znalo što nosi dan, a što noć, trebalo je nastaviti dalje, jer Božja že-

tva čeka jednako žeteoce kako u miru tako i u ratu...

Na početku školske godine 1941/942. pojavili su se u đakovačkom sjemeništu bogoslovi iz Dalmacije, koji su potražili utočište u sjeni đakovačke katedrale, jer su prilike i moralne i materijalne, u njihovim stranama u ono vrijeme bile takve, da im je to bio jedini izlaz. Sam Bog znade uz kolike su žrtve oni ostali u đakovačkom sjemeništu, dok im opet nije bio omogućen povratak na njihovu rodnu grudu.

No, te vanjske perturbacije, koje su vladale u svijetu i ispunjavale srce svakoga čovjeka brigom i strahom za vlastiti život, a također i za život svojih milih i dragih, nisu u početku ništa poremetile niti ozbiljnost studijâ, niti revnost u nastojanju izgradnje svećeničkog karaktera. Čak bi se moglo reći, da su teške vanjske prilike uozbiljile u svakom pogledu ljude, da još bolje prionu uz svoj rad.

Međutim, malo po malo, nije se nikako moglo spriječiti, a da škola ne započne kasnije, a ranije ne svrši; nije se moglo spriječiti, da se ne odstupi jedan dio sjemeništa u ratne svrhe, pa je prijetila opasnost, da rad u sjemeništu posve ne utrne.

Ali, Božja je pomoć bdjela nad svojom kućom. Nijedna godina nije bila izgubljena, iako je školska godina 1944/45. započela čak prvoga srpnja 1945., a završila koncem studenoga.

Te je godine — prve poslijeratne — bilo upisano u svih pet tečajeva d e v e t bogoslova. Budući da je sjemenište bilo gotovo posve zauzeto za vojnu bolnicu, u prvo su vrijeme bogoslovi bili smješteni u Biskupskom dvoru, dok vojna bolnica nije napustila sjemenišne prostorije.

Svijesni teških dana, koji su ostali za nama u ratnim godinama, i svijesni odgovornosti, koja čeka đakovačko sjemenište u budućnosti, posvetila se tadašnja cijela sjemenišna zajednica Presvetom Srcu Isusovu dne 13. XI. 1945., stavljajući sebe i čitavo sjemenište pod osobitu njegovu zaštitu. Plodovi te posvete osjetili su se iz dana u dan sve više i više, neprestano do danas.

Broj bogoslova u poratnim godinama rastao je iz godine u godinu i dovodio u Sjemenište bogoslove sa svih hrvatskih strana. Isus, raskriljenih ruku, sa ulaznih sjemenišnih vrata, postao je simbol one uloge, koju je đakovačka bogoslovija odigrala kroz sve te godine. Sjemenišni poglavari nisu morali te raširene ruke silom skupiti, da demantiraju tu Isusovu širokogrudnost radi materijalnih poteškoća, jer je sada Sjemenište bilo upućeno na dobrovoljne priloge vjernika đakovačke biskupije, koji su ozbiljno shvatili svoju zadaću i otkidali od svojih usta, samo da potpomognu odgoj svoga svećeničkog podmlatka.

Radi promjenjenog školskog sistema u novonastaloj društvenoj sredini, otvorio se ponovno uz đakovačku bogosloviju i Licej, koji traje dvije godine, a koji služi kao neposredna priprava za bogosloviju. Time se htjelo postići, da svi oni kandidati, koji osjećaju poziv za svećeničko zvanje, imaju jedno vrijeme priprave za bogosloviju, da u nju uđu što spremniji. Vrijeme je pokazalo, da je ta ustanova u sadašnjim prilikama veoma korisna i potrebna.

Dakako, da su promjenjene prilike uvijek donosile sa sobom i novi stil života, pa je tako i sa životom u sadašnjem Sjemeništu. Kad bi netko došao u bogosloviju, koji je u njoj živio u poratnim vremenima iza Prvoga svjetskog rata, ne bi se mogao gotovo uživiti u u taj način života. Bogoslovi su upućeni u mnogim stvarima na sami sebe i na svoju samopomoć. Rade mnoge poslove, koje su prijašnje generacije smatrale nedoličnim svećeničkom staležu. I način života, i prehrana, i disciplina, sve se to nastojalo prilagoditi prilikama, u kojima se treba formirati budući svećenik modernoga doba, koji mora biti k a t o l i č k i s v e ć e n i k, a svejedno, da li je u civilu ili u reverendi, da li služi svetu Misu prije ili poslije podne, da li se vozi biciklom ili gazi pješice po najvećem blatu...

I ta raznovrsnost bogoslova raznih biskupija, kao i promijenjeni način života, pogoduje u mnogo čemu, da se u praksi ostvari sve više i više misao katoličke univerzalnosti, koja prelazi preko sviju granica biskupija, pa da se nakon svršene bogoslovije svi raziđu svojim kućama s istom željom, s istim idealima i istim pouzdanjem u pomoć Presvetog Srca i njegove Majke...

Na taj način se stvara cor unum sacerdotale, koje se sjedinjuje s Božanskim Srcem Isusovim i Prečistim Srcem Marijinim, da bude sada i u vječnosti c o r u n u m !

Liturgija i bogoslovija

Kad svećenik počne razmišljati o godinama proživjelim u jednoj teologiji, te pokuša izraziti, što sve duguje tome životu, nađe se u neprilici. Ne zna, što bi sve nabrojio. Čitav njegov svećenički život je s tisuću niti povezan s tim godinama. Njegov duhovni lik se, zapravo, i stvarao u to doba.

Svaki lik ima jednu markantnu crtu. I zavodi imaju svoj lik i svoju markantnu crtu. Ne mogu se oteti dojmu, da liturgijski duh daje posebni lik i jednu markantnu crtu đakovačkoj bogosloviji.

Intimna zavodska kapelica intonirana šarama slavonskih narodnih motiva, na čijim prozorima poput svete straže stoje sveti likovi, naročito je podesna za liturgijske ugođaje. Sveti likovi zaštitnika mladeži, slavonsko-srijemskih pokrovitelja kao da bi htjeli svakoga bogoslova povesti središnjoj slici Bezgrešnog Začeća. Lik Bezgrešne nadvija se nad tabernakulom kao veliki simbol Majke, koja u toj kapelici želi na poseban način vršiti svoju majčinsku službu: darivati svoga Sina budućim svećenicima. Ili kako bi se izrazio abbé Pierre: „Sprijateljiti ih danas sa Isusom, da bi oni mogli sutra druge isto tako sprijateljiti s Njime.“

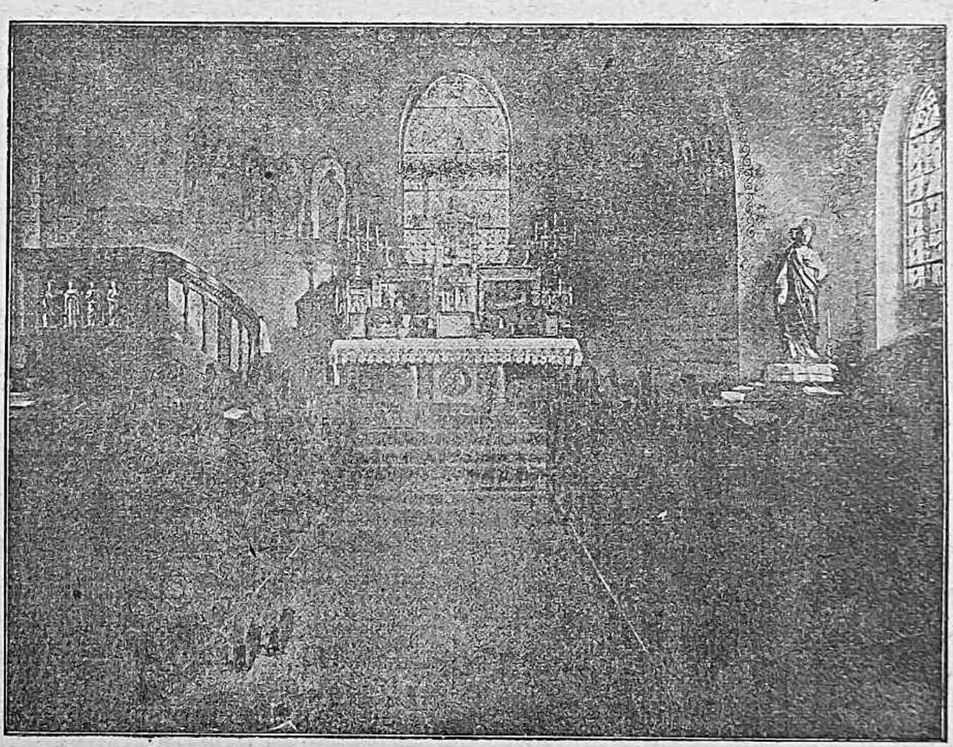

Sjemenišna kapelica

Liturgija je onaj svagdašnji bogati i raznoliki život Crkve, preko kojega se duša neopazice, ali stalno, prijatelji s Kristom. Uvesti bogoslova u taj život, znači uvesti ga u velebno svetište puno ljepota, tajnovitosti, simbola i dubokog sadržaja. Tko se nauči u tom svetištu prebivati, taj nikada ne će tražiti surogate. Područje liturgije je bogato i široko. Najraznolikije ljudske sposobnosti i tendencije u njoj mogu naći svoje zadovoljenje. Ona pruža duši uvijek zdravu i svježu vjersku hranu. U njoj se razvija skala od najjednostavnijih ushita do mističnih zanosa. Po svojoj naravi nije samo unutarnja, već joj je isto tako draga i vanjska strana. Liturgijski vanjski oblici samo su odraz njezinog unutarnjeg bogatstva. Iz svoje unutarnje snage ona je na svome krilu odnjihala koralne melodije i velebne katedrale. Sve vrsti umjetnosti okupljaju se oko nje kao časna pratnja i blijedi okvir njezine unutarnje veličine. Liturgija zaokuplja čitavog čovjeka: i razum, i srce, i maštu i osjetila. Još više, kao da je to „un résumé du ciel et de la terre“ (Huysmans). Htio bih reći sinteza nebeskoga i zemaljskoga.

Oko prijestolja Janjeta nižu se u vijenac Djevica-Majka, anđeoski korovi, patrijarhe, i proroci i sveci. Crkvena godina otkriva panoramu neba kao u nekom filmu. Liturgijski tekstovi su mu sinhronizirano tumačenje.

Zemlja sa svoje strane posuđuje riječi i znakove, pokrete i glazbu, posuđe i odijela, mjesto i vrieme, vodu i ulje, kruh i vino, svijetlo i tamjan.

Per visibilia ad invisibilia. Admirabile commercium!

Čitavo kršćanstvo bi se moglo sažeti u riječ, da je to čudesno-tajnoviti božansko-ljudski saobraćaj. Isto bi se to moglo kazati i o liturgiji. Liturgija je sam život Crkve. A Crkva su Krist i vjernici. Tako ni liturgije nema bez Krista i vjernika. Ona je „le Christ dans ses mystères“ — „Krist u svojim otajstvima“ (Marmion). Na njezinim svježim vrelima vjernici srču živu vodu, koja „struji u život

vječni“. Liturgija je Kristov život, koji se daje udovima, da ga „imaju u izobilju“.

Dok razmišljam o odnosu liturgije i bogoslovije, ugodno se sjećam, da je život u đakovačkoj bogosloviji, za ratnih školskih godina, pružao mogućnosti, da se liturgija shvati, zavoli i živi. U tom pravcu su bili usmjereni mnogi nagovori i konferencije. Postojala je i liturgijska sekcija u okviru Zbora. Zajedničke molitve — jutarnja i večernja — često su bili pravi liturgijski tekst prime i kompletora. Sveta Misa redovito je bila recitirana ili praćena pjesmom, koja odgovara vremenu i blagdanu. Liturgijskom pjevanju se posvećivala naročita pažnja. Liturgijsko pjevanje bilo je obvezatno za cijelo vrijeme st dija. Prije svakog bogoslužja u katedrali bile su praktične pjevane vježbe. Iz liturgijskog pjevanja nitko nije bio izuzet, ma kako se opravdavao, da nema glasa ni sluha. Na početku školske godine svaki bogoslov je dobio na upotrebu *Liber usualis*. Obredi u zavodskoj kapeli, kao i u katedrali, su se izvađali s najvećom točnošću. Svaku službu je trebalo najprije naučiti, zatim je pred ceremonijarom položiti kao na kakvom ispitu, a nakon obreda saslušati njegove opaske. Liturgijska vremena su se odvijala, osobito u katedrali, u punom sjaju ili potresnoj dramatici. Sklad, točnost i ozbiljnost u jedan glas su govorili o nečem velikome.

To „veliko“ nije svaki put ulazilo u dušu ni brzo ni lagano. Bilo je prigovora, mrmljanja i osude „formalizma“. Tako je uvijek, dok se ne nauči jedan novi jezik. A liturgija ima svoj jezik. Kad ga čovjek svlada, onda tek ulazi u njezino svetište. U đakovačkoj bogosloviji se baš to htjelo postići, da bogoslovi najprije dobro nauče „liturgijski jezik“ sa svim svojim znakovima, kretnjama i obredima, da bi tako nesmetano mogli ući u njezinu ljepotu i bogatstvo.

Liturgija i bogoslovija se ne mogu odijeliti. Pustiti kroz bogoslovska vrata u svećenički život mladomisnika, koji je liturgiju shvatio, zavolio i živio, znači pustiti mladomisnika u život opremljena s neslućenim blagom.

Naše sjemenište i naši vjernici

(Misli za propovijed prigodom 150-godišnjice sjemeništa)

Historijski uvod. — Ove se godine i ove jeseni navršuje ravno 150 godina, otkako postoji bogoslovno sjemenište u središtu naše biskupije, u našem dragom Đakovu. To je sjemenište za odgoj mladih svećenika osnovao prije 150 godina tadašnji đakovački biskup Antun Mandić, koji je bio rodom iz Požege. Mandić je u lipnju 1806. god. postao đakovačkim biskupom i u jeseni te iste godine otvorio u Đakovu kleričko sjemenište (6. XI. 1806.).

Od toga dakle važnog kulturnog i crkvenog događaja prošlo je već 150 godina. Kolike li su osobe, koliki događaji prošli kroz taj dugi vremenski period kroz zidine đakovačkog sjemeništa! . . . . .

Nas međutim ovdje (u crkvi) najviše zanima: Što je to naše sjemenište dalo svom katoličkom narodu kroz tih 150 godina? I što je naš katolički narod — naša Slavonija i naš Srijem — dao kroz to vrijeme svome sjemeništu? I napokon, što nam nalaže naša katolička svijest danas o 150 godišnjici našeg sjemeništa?

1. Što nam je dalo naše sjemenište? — Odgovor je kratak, ali pun bogatog sadržaja. Kroz stopedeset godina svoga opstanka dalo je đakovačko sjemenište svom narodu blizu tisuću svećenika! Od toga dakako otpada najviše na našu biskupiju (Slavoniju i Srijem), a ostalo na Bosnu i u novije doba na Bačku, Banat Dalmaciju i Srbiju.

Kroz 150 godina živili su dakle u tom sjemeništu klerici, kandidati svećeničkoga zvanja, sve jedna generacija za drugom. U vječnom studiju i molitvi. U stalnoj disciplini i sistematskom spremanju za svoj visoki poziv. Puni ideala, puni poleta, puni pobožne spremnosti da se žrtvuju u službi svoga naroda, u službi njihovih neumrlih duša. Tude, u tom našem sjemeništu, uz ono vječno svijetlo u sjemenišnoj kapelici gorilo je kroz 150 godina i danas gori još i drugo vječno svijetlo, ono u srcima mladih idealista, budućih Kristovih svećenika; gori za svoj narod, kome ih Bog šalje kao svoje anđele. Pa da ti mladići nisu poslije ništa drugo dali svom narodu, već bi samo ovo čisto i pobožno prinošenje i prikazivanje svoje mladosti i samih sebe Bogu za spas svoje braće u svijetu zavrijedilo trajnu zahvalnost naroda. Dà, neprekidne molitve naših klerika u sjemeništu, njihove dnevne sv. Mise i Pričesti, njihov naporni studij i ustrajna

disciplina — sve je to bilo kroz 150 godina, a i danas je, veliko duhovno blago, Bogu mila žrtva, prinesena na oltar Crkve i Domovine.

S njima su zajedno prinosili i prinose iste žrtve i njihovi plemeniti sjemenišni poglavari i profesori. Jedni svojim stručnim teološkim radom među bogoslovima kao studentima. Drugi teškim i odgovornim radom na ispravnom duhovnom odgoju ovih mladih Božjih odabranika, budućih naših svećenika. Treći opet upravljajući materijalnim potrebama ove velike institucije, koju zovemo sjemenište.

Tako eto naši bogoslovi služe svom narodu — zajedno sa svojim odgojiteljima — još dok su u sjemeništu. A tko da izbroji sva dobra djela, sve plemenite žrtve, što ih prinesoše te stotine Božjih radnika za dobro svoga naroda poslije, kad ostaviše sjemenište i kao duhovni pastiri zađoše na teren među naše vjernike? Svaki je od njih bio kroz tih 150 godina pravi duhovni kapital, duhovno blago svoga naroda. Nosioci istinske prosvjete i uljudbe. Propovjednici Isusova Evanđelja. Prinositelji sv. Žrtve Isusove na Božjim oltarima diljem naših sela i gradova. Djelitelji Božjih tajna. Posvetitelji duša. Krstitelji. Ispovjednici. Vjeroučitelji. Savjetnici. Tješitelji. Pomiritelji Duhovni vođe. Duhovni pastiri. Zaštitnici slabih, siromašnih i potlačenih. Najveći prijatelji djece i bolesnika. Brižni čuvari svega dobra u narodu. Rušitelji i progonitelji zla i opačine. Često i u najtežim okolnostima. Često ocrnjivani i progonjeni...

Neki se uz duhovnu aktivnost istakoše i na polju plemenite svjetovne djelatnosti. Kao osnivači škola, osobito onih osnovnih na našim selima. Neki kao narodni ljekari, gospodarski i pravni savjetnici svoga puka. Neki stekoše glas kao dobri historičari, književnici, pjesnici, muzici. Drugi se istakoše kao sabirači narodnih pjesama i pripovijetki, narodnog folklora i nar. običaja. Bilo je među njima i dobrih političara, socijalnih i zadružnih radnika. Jedan je od njih postao čak toliki vođ i mecena svog naroda, da ga prozvaše ocem domovine. To je bio klerik našeg sjemeništa, naš svećenik i poslije naš biskup glasoviti Josip Juraj Strossmayer.

No najveća su dakako dika našeg sjemeništa oni njegovi gojenci, koji se poslije istakoše kao vrsni teološki stručnjaci i pisci, kao revni pastoralni radnici i kao svećenici uzorne

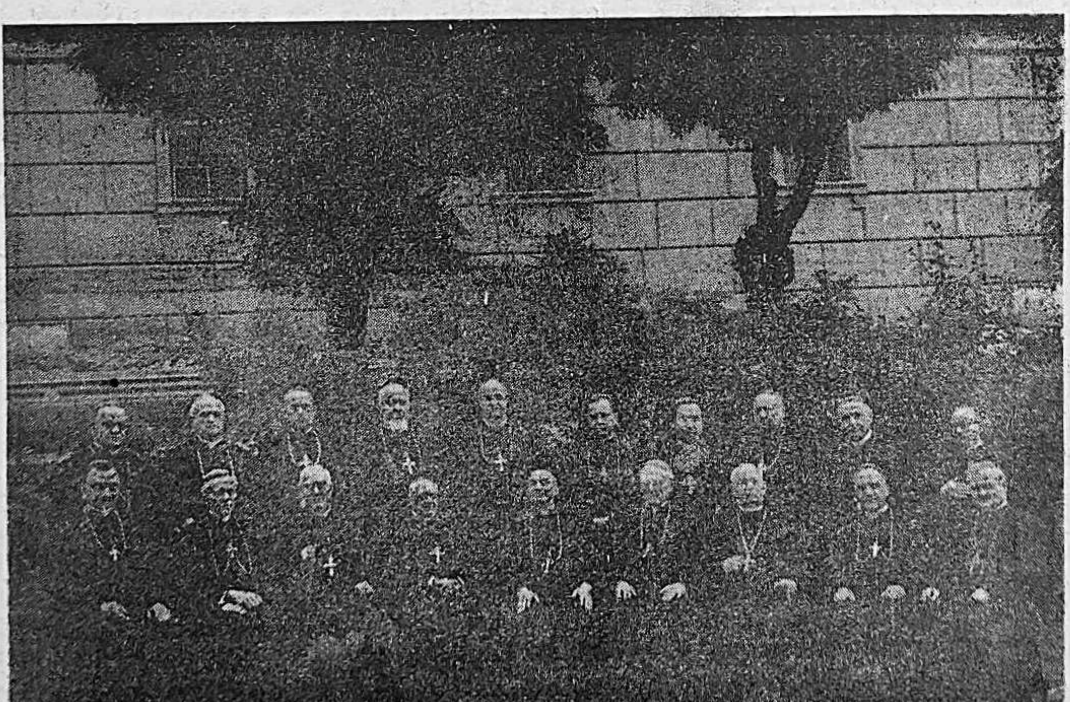

Sveta Djevice Marijo, Kraljice apostola i onih, koje je Tvoj Sin izabrao njihovim nasljednicima, udostoj se dati našim biskupima sve milosti svjetla i snage, koje su im potrebne, da ispune svoju tešku zadaću.

Pomozi nam da bolje shvaćamo važnost njihove zadaće i veličinu njihove odgovornosti. Nauči nas, da u njima prepoznajemo Tvojega Sina, i da — po Tvom majčinskom zagovoru — budemo s njima samo jedno srce i jedna duša u molitvi i u radu u službi svete Crkve (Courto's).

kreposti ... A s posebnim ponosom pokazuje naše sjemenište u svom stopedeset-godišnjem Imeniku i na imena onih svojih klerika, koji poslije postadoše i našim dičnim biskupima (Štrosmajer, Voršak, Akšamović i Bajerlajn).

Eto dakle odgovora na pitanje: što je dalo naše sjemenište svom narodu kroz svojih 150 godina? Dalo mu je na stotine svećenika, na stotine najboljih prijatelja i prosvjetitelja, koji svoj plemeniti život požrtvovno stavište u službu Crkve i Domovine prema onoj Pavlovoj devizi: Iz naroda za narod! (Vidi Poslanicu Hebr. 5, 1).

2. Što je naš narod, što su naši vjernici dali svom sjemeništu kroz ovih 150 godina njegova opstanka? — Narod Slavonije i susjednih krajeva dao je svom sjemeništu u Đakovu ono, što je kao najbolje imao i kao najbolje mogao dati. Dao mu je svoju djecu, dao mu je svoje sinove. I to obično najplemenitije i najdarovitije. Dao ih je sjemeništu, da ih izobrazi i odgoji za Božje svećenike.

I ne samo da ih je dao, nego je — kao što je i pravo — u tome gledao posebnu sreću i posebnu Božju milost i posebno odlikovanje da Bog i Crkva primaju njihovo dijete u red svećeničkih kandidata.

Naš je narod uvijek gledao na svoje sjemenište kao na mjesto sveto i izabrano, otkud mu dolazi najveće blago, njegovi duhovni pastiri. Naš je narod osjećao, dok mu budu puna sjemeništa, da mu ne će uzmanjkati vedre budućnosti, jer mu ne će uzmanjkati onih za koje sam Krist reče: „Vi ste svijetlo svijeta! Vi ste sol zemlje!"

To visoko narodno mišljenje o sjemeništu bio je jaki podstrek sjemenišnim rukovodiocima u njihovom radu i jaki podstrek našim klericima i njihovoj pobožnoj ustrajnosti u spemanju za sveti svećenički poziv.

Nije naš katolički narod ostao ravnodušan ni prema materijalnim potrebama svoga sjemeništa. Kad se sjemenište našlo bez svojih tradicionalnih dohodaka, naši su vjernici sami svojim dobrovoljnim prilozima uzdržavali i danas uzdržavaju ovu svoju instituciju, koja imade velike materijalne potrebe.

Pridodajmo k tome, što je osobito važno, još i tolike molitve, tolike sv. Mise i Pričesti i razne pobožnosti, žrtve i žrtvice, što ih pobožniji pojedinci prikazuju Bogu za naše sjemenište i za naše svećeničke kandidate, pa ćemo onda dobiti odgovor na postavljeno pitanje: što su naši vjernici dali svom sjemeništu kroz 150 godina?

Kroz ovih stopedeset godina jasno se pokazalo, kako su naši vjernici usko povezani sa svojim sjemeništem. Nijedna vjerska akcija u narodu nije naišla na toliki odaziv kao molitvena i sabirna akcija za sjemenište. I baš ta pobožna povezanost naših vjernika i našeg sjemeništa najutješnija je pojava o ovom našem stopedesetgodišnjem jubileju.

3. Što nam nalaže naša katolička svijest danas o 150 godišnjici našeg sjemeništa?

a) „Ako Gospodin ne bude gradio grada... Ako Gospodin ne bude čuvao straže..." uzalud naše građenje, uzalud naša budnost. Ta riječ Sv. Pisma vrijedi osobito i za onaj delikatni rad u našim sjemeništima. Rad oko solidne izobrazbe i rad oko solidne izgradnje svećeničkog karaktera u našim klericima. „Molimo stoga Gospodara žetve!" Molimo mnogo, ustrajno! Što? Da udijeli našim sinovima več. zvanje. Onima, koji su već u sjemeništu, da udijeli milost ustrajnosti i napretka. Samo sjemenište da sačuva od svega, što bi mu moglo škoditi.

b) Rado dajmo svoju djecu, svoje sinove, u sjemenište. Kao Božji svećenici bit će svom narodu od najveće koristi. U tom će se staležu lakše sačuvati, posvetiti i spasiti. Kakova je dika našim i seljačkim i građanskim obiteljima, kada mogu sada prigodom sjemenišnog jubileja pokazati na kojega sina iz svoje obitelji, koji je također služio Bogu i svom narodu u svetom sveć. staležu. A kako je naprotiv žalosno, ako se nađu čitava sela i župe, koje nisu dale Crkvi ni jednog svećenika. I da im tuđa majka nije dala svećenika, ne bi ga nikad ni imali ...

c) Pomažimo i dalje rado i požrtvovno svoje sjemenište! Danas naše sjemenište živi jedino od milodara naših vjernikâ. Od milodara u novcu i od milodara u naravi. Neka nam stoga ne bude teško otkinuti od sebe i dati za sjemenište! Ondje se odgajaju najbolji naši sinovi, da se već sutra posve posvete službi naših duša. Tko daje sjemeništu, daje Bogu, i Bog će mu obilato uzvratiti! ...

* * *

Završetak. — Živimo u Marijansko doba. I svi smo se već opetovano posvetili Mariji. Njoj smo se posve predali, da Ona može pred Božjim prijestoljem raspolagati s našim dušama, kao s dušama Njoj posvećenim, pa da u to

ime možemo onda lakše i sigurnije naći milost kod Gospodina.

I naše je drago sjemenište — zajedno sa svojom ljupkom kapelicom — posvećeno Bezgrešnom Začeću Bl. Dj. M. Za blagdan Bezgrešnog Začeća određena je i glavna proslava sjemenišnog jubileja u Đakovu. Molimo Bezgrešnu Djevicu, Kraljicu apostola, da svojom moći i ljubavi i dalje čuva i štiti ovu našu crkvenu i narodnu instituciju, našeg 150 godišnjeg jubilarca, naše drago sjemenište! I sve sjemenišne poglavare i gojence! I sve sjemenišne dobrotvore! Da svi budu — svaki na svoj način — samo ponizni i pobožni suradnici Marijini na velikom djelu istinske obnove i preporoda suvremenog našeg naraštaja — u Bogu Spasitelju našemu!

Molim svetu sličicu . . .

„Želimo također posebno izraziti, ovim svojim očinskim riječima, priznanje onim svećenicima, što se u poniznosti i žarkoj ljubavi brinu oko posvećenja svoje subraće, bilo kao njihovi savjetnici, bilo kao duhovnici ili kao ispovjednici. Neprocjenjivo dobro, što ovi prinose Crkvi, najviše ostaje za njihova života skriveno, ali će se objaviti poslije u slavi kraljevstva nebeskog“ (Pijo XII. u enc. „Menti nostrae“).

U pogledu našeg Sjemeništa, u posljednjih pedeset godina, to priznanje svetog Oca i zahvalnost stotine svećenika, odnosi se na niz požrtvovnih i svetih duhovnika, koji su se brinuli oko duhovnog uzdizanja svojih klerika. Kubiček, Pavličić, Galović M., Dvornik, Spiletak, Galović G., Wolf, Jelenčić, Pavlović, Bulat, Bäuerlein ... Sve su to imena božjih ljudi, punih svećeničkih kreposti, posebno razboritosti i ljubavi, na koje možemo primijeniti riječi svetog Ivana Zlatoustoga: „Što ima veće od vodstva duša i odgajanja mladeži? — Onoga, koji dobro znade odgajati mladenačke duše, držim većim od ijednog slikara i ijednog kipara ...“

Uzorci: presveta Euharistija, Presveto Srce, Neokaljana Djevica, i ostala sveta svita na prozorima naše kapelice, od sv. Tome Akvinskoga do sv. Dimitrija, mučenika. Majstori: Duh Sveti i njegovi suradnici, duhovnici i profesori. Materijal: domaći kamen, domaće platno, domaća hrastovina ...

„Molim svetu sličicu!“ — već godinama ponavljaju đakovačka djeca na ulicama. „Iz usta djece i nejačadi navješćuješ hvalu svoju“ (Matth 21,16). Dječja usta zapravo ponavljaju opću želju naših vjernika za „svetim sličicama“, svetim svećenicima. Sal terrae, lux mundi, alter Christus, Divinae Redemptionis minister, divini Redemptoris amicus, gratiae divinae canales, magister, medicus, pastor et dux ... sve su to nazivi ili detalji tih sličica, što ih nesebičnim radom izradiše naši duhovnici.

Da ostane uvijek „sveta“, da se ne profanira, jedno od sredstava je i ovo: „... u poteškoćama i uspjesima u duhovnom životu, nemojte se u sebe pouzdati, nego skromno i poučljivo tražite i prihvatite pomoć onoga, koji je u stanju mudrim ravnanjem voditi vašu dušu, upozoravajući vas na pogibelji i preporučujući prikladne lijekove, i koji vas u svim nutarnjim i izvanjskim poteškoćama može pravilno voditi i upućivati na sve veću savršenost po primjeru svetaca i nauci kršćanske asceze“ (Pijo XII. — enc. „Menti nostrae“).

Dobri oci, hvala Vam!

Sve svećenike ozbiljno potičemo, da svojim Ordinarijima budu na pomoći, da se Sjemenište ili osnuje, ili obnovi. Neka ga smatraju *sjedištem mira, domom studija, radionicom kreposti*, u kojoj su i sami odrasli, *srcem biskupije*, odakle se u sve vene biskupije širi duhovni život.

(Benedikt XV. — EC. br. 1147)

* * *

Ako se dogodi, da bilo preuske biskupijske granice, bilo velika i žalosna oskudica pitomaca, bilo napokon nestašica ljudi ili sredstava, ne dopušta, da svaki biskup ima svoje vlastito i lijepo uređeno Sjemenište, tada je najzgodnije, prema odredbama Crkvenog Zakonika i drugih crkvenih propisa, da biskupi iste pokrajine bratski ujedine svoje sile i te sile usmjere na *zajedničko Sjemenište*, koje će posve odgovarati svojoj plemenitoj zadaći.

(Pijo XI. — EC. br. 1385.)

Na jubilarnoj izložbi

Često sam na ulici susretao skupine mladih crnomantijaša, koji su i protiv moje volje privlačili na se pažnju. Pop i biti star, to se već nekako slaže, ali biti ovako mlad, pa i zgodan, i zatvoriti se među četiri zida i tamo sagnute glave moliti cijeli dan Krunicu, to mi nikako nije išlo u glavu. Bit će, da su ipak ti mladi ljudi ograničeni, jer čovjek naprosto ne može shvatiti, da bi se inteligentan mladić 20. stoljeća mogao odreći života i veselja, obući tu crnu mantiju i provoditi dane s molitvenikom u rukama.

Dođoh ovih praznika na izlet u Đakovo. Pođoh razgledati i katedralu. Odmah na ulazu privukao je i opet moju pažnju, ne doduše živi crnomantijaš, ali ono njegova slika, silhueta s velikog plakata. Posve moderan, vjerojatno ga je izradio mladi polaznik umjetničke škole. Dva crnomantijaša raskriljenih ruku. Što oni tu hoće? — Što znači ta gesta, pitao sam sama sebe. E, zovu te, da dođeš i da vidiš! — nametnuo mi se odgovor. I pođoh . . . Istina, s nekim nepovjerenjem i radoznalošću. Što mi ti bijednici mogu pružiti da vidim? Ne ću li se vratiti utučen i razočaran i žaleći ih još više nego li do sada?

Frapirao me vanjski izgled dviju dvorana na desnoj galeriji katedrale. Na zidovima portreti, pod staklom fotografije, rukopisi . . .

„Tko je uređivao izložbu?“ — upitao sam čuvara. „Sami bogoslovi“, odgovara on. Nisu baš tako glupi, a imaju smisla i za estetiku, javlja se u meni neki glas. Da, možda na prvi pogled, ne daj se zavarati vanjštinom, zađi dalje, prodri u dubinu!

I dadoh se na posao. Stojim i gledam. Stojim i razmišljam. Devetnajsti vijek! Pa ipak nisu ti popovi takovi mračnjaci, kako sam to toliko puta čuo. Evo već više od stotinu godina, kako su ti popovi uspjeli u Đakovu otvoriti Sjemenište. Tu su dokumenti, koji govore o njihovom djelovanju na kulturnom, prosvjetnom, gospodarskom polju . . . Tko im je dao inicijativu, tko im je dao materijalnih sredstava? . . . Nisu to bili prosječni ljudi beskorisnog zvanja!

Prva dvorana, kojom prolazim, razvija mi pred očima kratko stotinu i pedeset godišnju prošlost.

1806 god. osnovao je biskup Mandić bogoslovno sjemenište za vladanja Pape Pija VII. Pa šta ima papa tu posla? Zar je on i tomu kumovao? Pa neka bude, kruti režim i centralizacija!

Biskup Pavao Sučić, utjelovljena strogost i cenzura, strogo me gleda. Do njega u velikoj slici Strossmayer. Da, to je bio veliki čovjek,

Zgrada starog bogoslovnog sjemeništa sa sjem. crkvom (1806. — 1912.).

priznajem! Ali, kako su drugi daleko ispod njega!

Biskup Kuković sasvim simpatično gleda u posjetnike. Nacrt starog sjemeništa bez proporcija (v. str. 155. — op. ur.) — otsjev slikarstva onog vremena.

Poprsje biskupa Strossmayera od Valdeca i biskupa Krapca od Mile Vod popunjuju prozorske niše i daju dvorani umjetnički ugođaj. Biskup Krapac u širokom zlatnom okviru dostojanstveno stoji i zamišljeno gleda u daljinu. Što li je mislio? — Kakve su ga brige trle? — Dali gradnja novog sjemeništa, koju je poduzeo? — Ispod njega, na krasnom hrvatskom ćilimu, raširen je plan novog sjemeništa.

Jedna mala, zanimljiva fotografija: sjemenište u toku gradnje. Radnici i radnice na skelama i zidovima.

Slijeva slika gotove zgrade: simpatični barok — početak je 1914. god. Zgrada ima sasvim moderan izgled. Nema na njoj nikakva natpisa, jer u Đakovu znade svako dijete, da je to „seminarij“.

U lijevom kutu galerije stol sa slikama profesora od početka, pa sva do danas, Ima ih zgodnih, dapače lijepih. Obrazovani! Profesori! Gotovo su svi bili na studijama u inozemstvu. Pa kako su se dali u popove? Moje čuđenje raste sve više . . .

Na prozorima stoje tabele s kratkom kronologijom najvažnijih događaja.

— 1706. sagrađen u Đakovu franj. samostan, kasnije (1806.) sjemenište,

— 1805. odlučeno, da franjevci napuste samostan u Đakovu i prijeđu u Brod, da se u njihovom samostanu osnuje sjemenište,

— 1806. dne 14. VII. postaje biskup A. Mandić. Sakuplja profesore za bogosloviju,

— 1806. dne 1. XI. ulaze u bogosloviju prvi bogoslovi (53).

— 1806. dne 6. XI. biskup Mandić svečano otvara bogosloviju,

— 1807. se obavljaju prvi svečani semestralni ispiti,

— 1814. napuštaju Đakovo strani profesori, a predavanja preuzimaju domaći svećenici,

— 1829. biskup Rafay proširio sjemenište,

— 1831. stupio u bogosloviju J. J. Strossmayer,

— 1841. u sjemeništu osnovan „Zbor duhovne mladeži“,

— 1842. Strossmayer imenovan vicerektorom i duhovnikom sjemeništa,

— 1853. dne 14. I. dolaze u đakovačko sjemenište franjevački klerici iz (tada još turske) Bosne,

— 1857. sagrađena za njih posebna zgrada „Kolegij sv. Bonaventure“ (sada bolnica u Preradovićevoj ulici),

— 1863. dolaze franj. klerici iz Hercegovine,

— 1865. dne 14. IV. osnovana je u sjemeništu „Marijina Kongregacija“,

— 1876. bosanski i hercegovački franjevački klerici prelaze po nalogu Propagande u Ostrogon,

— 1912. se ruši staro sjemenište. Jedan dio bogoslova odlazi na studij u sarajevsku bogosloviju,

— 1914. dne 14. I. je svečano otvorena zgrada današnjeg sjemeništa,

— 1920. rektor sjemeništa A. Akšamović postaje biskup,

— 1934/35. povišen studij bogoslovlja na pet godina,

— 1941. dolaze u đakovačko sjemenište bogoslovi iz Dalmacije,

— 1945. dolaze bogoslovi iz Bosne,

— 1945. sjemenište posvećeno svetom Srcu,

— 1948. opet u sjemeništu uspostavljen licej,

— 1951. duhovnik sjemeništa Stjepan Bäuerlein postao biskup,

— 1956. slavi sjemenište 150 godišnjicu svoga opstanka,

— 1956/57. ima sjemenište najveći broj klerika, iz 14 biskupija . . .

Na desnom zidu tri uljana portreta: *Ivan Matizović*, rektor sjemeništa od 1810. — 1832. Bjeloglavi *biskup Mandić*. A, to je taj biskup, koji je sagradio sjemenište! Tko bi rekao! Vidi, molim te, kako samo prodorno gleda sa zida, kao da me prekorava zbog svih mojih misli. Grudi su mu urešene medaljom i ordenom križa. Valjda je i još neke zasluge stekao za domovinu.

Pogled mi pada na knjige pod staklom. *Odziv rodoljubnog srca* od Mate Topalovića (1812). *Filozofija hrvatsko-srpskih narodnih poslovica* od V. Korajca (1876), *Politika za dobre ljude* od Karle Pavića (1821), *Hrvatske narodne pjesme i pripovietke iz Bosne*, skupio N. Tordinac (1883). Sve poznati pisci iz srednje škole. Sjećam se Korajčevih *Šljaka*. Koliko sam se nasmijao čitajući ih, a evo, svi su oni bili pitomci ove škole.

Dr. Andrija Živković: *Osnovno moralno bogoslovlje, Problem etičke kulture* . . . , Dr. Rudolf Schütz: *Les idées eshatologiques du livre de*

la Sagesse, Dr. Franjo Herman: *Propisi . . .*, Dr. Ivan Rogić: *Katedrala u Đakovu*, Dr. Zvonimir Marković: *Homiletika*, Anderlić, Bujanović, Galović, Lacković, Spiletak, Živković I.... nižu se imena i knjige. Ti su ljudi sposobni i za pisanje knjiga!

Na sredini galerije pod staklom stari zapisnici. Kako su samo uredni! I savjesno ispisani! Pa ti su bogoslovi čak i pjesme pjevali: Dobroslav N . . . ć: *Davorije i pjesmice. . .*

Vraćam se u predvorje, prvu dvoranu, da vidim, kako se danas živi u sjemeništu.

Tvornica novog svećenika!

Već sam naslov prozračan, ukusan, tih i nenametljiv, ali ipak privlači! Tiho i nečujno.

Fotografije: Strossmayer, Krapac, sjemenište, Krist raskriljenih ruku na ulazu, dočekivanje bogoslova... Pa ti se ljudi i smiju, čak su i na slici nasmijani, vide im se i zubi.

Kapelica: stroga ozbiljnost odsjeva s mladih lica. Jedan propovijeda. Njegova kretnja zanosi, osvaja. — Drugi prinosi žrtvu, na staklu se opažaju obrisi ljiljana. Da, samo oni, koji imaju srce čisto i bijelo kao ljiljan mogu stupiti pred Gospodina života i smrti kao posrednici između Njega i grešnog čovječanstva.

Ljiljan! A moje srce?! Krv mi udara u lice.

Ovi ljudi samo mole! Ali ne! Tu je prikaz njihova dana:

Kako prolazi naše vrijeme:

Pet sati predavanja, četiri sata osobnog rada, četiri sata molitve... Četiri sata! A ja, „ja nemam" vremena ni četiri časa, četiri minute u danu, da posvetim svome Stvoritelju. I ja sam njih smatrao nepotrebnim!

Fotografije studija! Pet sati predavanja, četiri osobnog rada! To je ozbiljan studij i rad. Odrazuje se na njihovom licu, ali se vidi i iz zapisnika za ocjene.

I odmaraju se ti ljudi. I igraju se. Čak nogomet, odbojku, tenis. Pa oni nisu ukočeni sveci na oltaru, kako sam ih ja sebi zamišljao. Pa vidiš, s koliko očekivanja i sreće očekuju poštu od svojih. Sve sami ljudski, opće ljudski osjećaji. A ja sam ih zamišljao ukočenima kao mumije. Razumiju se čak i u umjetnost: dramsku, vokalnu, instrumentalnu i likovnu!

No bave se oni i kopanjem, pilenjem, čekićem i kliještima, svakodnevnim poslovima i dužnostima, kojih ima u svakoj kući i obitelji.

Odazvali smo se Tvome pozivu, Kriste!

I opet prozračan plakat! Bijela slova s crvenim inicijalom, kao da odrazuje svu suspregnutu ljubav i želju, da što više rade, da se što više dadu u službu Bogu i narodu. Zorno su prikazane stepenice svetih redova, kojima se uspinje u svetište svećeništva. Od tonzure do svećeničkog ređenja!

Više ne sumnjam u očinsko srce i plemenite nakane tih ljudi. Zaista, ovako nešto mogu stvoriti samo velike i plemenite duše, prožete visokim idealima.

Knjiga posjetilaca . . .

Znatiželjan sam, prelistavam. Prodefilirale su stotine, tisuće... Koliko li imena! A tek rukopisa! Lijepih, ružnih, urednih, ispisanih, primitivnih... Bilo je dakle radnika i seljaka, njih izgleda najviše. Bilo je i obrazovanih, učenih. Svi su oni bili ovdje. Pregledali i otišli. Svi su ponijeli utiske u svojoj duši. Neki su ih stavili i na papir:

„Uvjeren sam, da te mlade ljude vodi neka viša sila, koje mi obični laici ne možemo shvatiti ni razumjeti. Neka samo i nadalje nastave sa svojom vlastitom izgradnjom, da jednog dana mogu biti pastiri i vođe svog hrvatskog naroda . . . Neka Bog poživi naše mlade, poletne hrvatske pionire svete vjere, rodoljublja i prosvjete".

„Izložba je inače dobro priređena i posve uspjela, osobito momenti iz svakodnevnog života bogoslova, koji svjedoče o suvremenom, realnom odgoju svec. podmlatka".

„. . . izložba je lijepo priređena i uspjela, no glavno moje zapažanje, koje mi je najdraže, što sam primijetio, da je u škol. godini 1955/56. najveći broj klerika, tj. bogoslova . . ."

Što mogu i ja drugo reći nego:

Čestitam! Na mnogaja!

Ako je većina Časnih Pastira u teškim brigama radi toga, što se dnevno smanjuje broj mladića, koji se žele posvetiti svećeničkom staležu, isto tako ih zaokuplja ne manja briga o odgoju onih mladića, što se već nalaze u sjemeništima. Predobro znamo, Časna Braćo, kako je to težak posao i kakvim sve skopčan poteškoćama, ali baš ćete po izvršivanju ove teške dužnosti doživjeti najveću utjehu, jer, kako to navodi naš Predšasnik Lav XIII., „iz nastojanja i marljivosti, koju ulažete oko odgoja klera, požnjet ćete vrlo poželjne plodove i osjetiti, kako vam je vaša biskupska služba mnogo lakša i korisnija".

(Pijo XII. — Poruka)

Betlehemi naše Biskupije

„A ti, Betleheme-Efrato, među krajevima Judinim najmanji, iz tebe će mi izaći onaj, koji će biti vladalac u Izraelu“ — ovim je riječima prorok Miheja navijestio slavu malenog Betlehema. S njim ćemo usporediti mjesta naše Biskupije, koja su u svojoj povijesti — poslije izgona Turaka — dala Bogu i narodu svoje sinove za svećenike:

Iz Biskupije: Aljmaš 0 — Andrijevci 6 Babina Greda 5 — Banovci Novi 1 — Berak 3 — Bošnjaci 13 — Brod Sl. 59 — Cerna 5 — Čalma 1 — Čerević 0 — Dalj 3 — Drenje 4 — Drenovci 3 — Đakovo 64 — Erdevik 5 — Garčin 5 — Gibarac 2 — Gulubinci 2 — Gorjani 11 — Gradište 4 — Gundinci 6 — Gunja 3 — Hrtkovci 3 — Ilača 1 — Ilok 37 — Inđija 1 — Irig 1 — Ivankovo 1 — Jankovci 8 — Jarmina 7 — Kamenica Srijem. 3 — Kaniža 0 — Karlovci Srijem. 27 — Klakar 1 — Komletinci 6 — Kopanica 13 — Kruševica 2 — Kukujevci 3 — Levanjska Varoš 7 — Lipovac 0 — Lovas 5 — Maradik 0 — Mikanovci Stari 4 — Mitrovica Srijem. 13 — Morović 5 — Nijemci 12 — Nikinci 1 — Novak 2 — Nuštar 16 — Odvorci 4 — Oprisavci 1 — Osijek 151 — Otok 5 — Petrovaradin 7 — Piškorevci 9 — Podcrkavlje 14 — Podvinje 11 — Privlaka 6 — Punitovci 4 — Putinci 0 — Račinovci 0 — Rajevo Selo 5 — Retkovci 2 — Rokovci 1 — Ruma 4 — Sarvaš 2 — Semeljci 5 — Sibinj 8 — Sikirevci 6 — Slakovci 2 — Slankamen 2 — Slobodnica 5 — Soljani 2 — Sot 2 — Sotin 6 — Strizivojna 1 — Strošinci 0 — Srčin 0 — Svilaj 1 — Šarengrad 7 — Šid 0 — Štitar 4 — Šumeće 1 — Tompojevci 0 — Tordinci 5 — Tovarnik 18 — Trnava 1 — Trnjani 7 — Vinkovci 36 — Vođinci 2 — Vrbanja 3 — Vrbica 4 — Vrpolje 5 — Vuka 0 — Vukovar 77 — Zemun 7 — Županja 11.

Iz AA. Sjev. Slavonije: Bizovac 5 — Brođanci 1 — Čepin 1 — Harkanovci 0 — Koška 0 — Marjanci 0 — Miholjac 4 — Petrijevci 7 — Podgajci Podr. 4 — Radikovci 1 — Šljivoševci 2 — Valpovo 11 — Veliškovci 0 — Viljevo 3.

. . . **i Baranje:** Čeminac 1 — Petlovac 1.

Jedno moje zapamćenje iz đakovačkoga klerikata

To je bilo, da sam u Đakovu, kao klerik II. godine, prvi put u životu doživio Božić, kako nam ga sveta liturgija donosi u dušu.

To je bilo one prve godine, kada se novo Sjemenište ostvorilo, 1913., a počelo je ovako.

Najprije nas je pokojni „Mukica“, to jest gospodin Ivan Nepomuk Trišler, svjetovnjak, Kaneženja, koji se potpisivao „regens chori Katedrale Đakovačke“, bio pod pjevanjem nešto spremao za „Božićni matutin“ s naglaskom na „tin“ — samo što iz toga njegova vježbanja nitko živ nije mogao ni shvatiti ni naslutiti, što će to upravo na Badnjak popodne biti.

A onda se nastavilo ovako. Četvrt sata prije 3 mi se „klernici“ smjestismo u kor. Onda počeše iz sakristije izlaziti: prebendar Kosina, polagano, kao gegajući se, prebendar Lacković živo, kao trkom, pa onda prečasni Petar Pejakić, vulgo „čika Pera“, za moj ukus prvi propovjednik, što sam ga ikada čuo, direktor kancelarije, naš rektor, a na liceju profesor grčkoga jezika, najmlađi kanonik, desno i lijevo se klimajući, pa redom ostala gospoda: pobožni dr. Jakša Pliverić, već inače onizak, a onda već povrh toga i poguren, onda isto tako pobožni kanonik Stjepan Kelek, potpuna opreka starom dr. Pliveriću, sav kao usukan i „stiliziran“, za njim aktivni atleta i stručnjak u dizanju teških buča prečasni Mijat Senc, pa onda presvijetli Milko Cepelić s visokim koturnom, ne pamtim više, da li pod lijevom, ili pod desnom nogom.

Pretposljednji bi iz sakristije izlazio visoki gospodin, presvijetli Matija Pavić, vulgo „Moca“, koji je živio samo u uspomenama na vladiku Strossmayera i Vladimira Solovjeva, uvijek svečan kao duplex primae classis! Patrijarha i nestor kanonika napola slijepi „stari Gabra Babić“ ne bi dolazio u kor, osim što bi svake godine na Spasovo dohramao, da onim svojim goropadnim staračkim tenorom otpjeva konventual pa da se onda opet zakopa u kuriju.

Posljednji bi u kor ulazio presvijetli gospodin dr. Anđelko Voršak, rimski đak i rimski doktor, koji je još pola vijeka prije toga bio ostavio Rim, ali se nije ostavio rimskoga izgovora u latinskome. Neumorno je on jedini

u cijelome koru đakovačkome govorio: „Anjus Dei ... dona nobis pačem!" To je još godine 1898. posvećeni biskup „zenopoljski", kojemu Mađari nisu dali, da poslije Strossmayerove smrti postane biskup đakovački. To je nekadašnji generalni vikar Strossmayerov, a sada Krapčev, pa onda „veliki prepošt" kaptola Bosansko-Srijemskoga, a onda napose i nadasve: to je, sve onako star, jedini od svih kanonika oduševljeni pjevač i neumorni zagovaratelj koralne reforme sv. Pija X. To je jednom riječju — „stari Voršak", koji je mene kao trećoškolca osječke gimnazije ravno pred 50 godina, baš u listopadu 1906., krizmao, pa će me godine 1917., uz još četvoricu, i zarediti, pošto najprije bude rektora Akšamovića pitao: „Šisne ilos dinjos ese?" ...

Ali sada ipak već jedanput valja da počnemo Božićni oficij!

Točno u 3 sata hebdomadar čika Pera, čovjek i rječit i grlat, ali inače savršeno neosjetljiv za razliku između „ce" i „cis", pa i za veće daljine u carstvu glasova, čika Pera dakle, koji je i kasnije, prestavši rektorovati, uvijek „držao" s nama klericima, u ovoj svečanoj prilici svečano ošine pogledom sve svoje klerike, da nas kao ohrabri, pa da onda iz punih usta prospe tono recto poziv Bogu i nama:

„Devus, in adjutoooórium mevum intendéee!"

Mi odgovorismo i sada prionusmo uz vespere naizmjenice čitajući. Posjedasmo i nikom ništa. Ništa neobično, ništa izvanredno, ništa se još ne „doživljava", čega ne bismo bili već toliko puta doživjeli nedjeljom prije konventuala čitajući „hore", da naime Cepelić „pili", a Pejakić „tuli", da Lacković koji put „rukne", a Voršak žestoko artikulirajući svaki slog pokušava unijeti „ritenuto" u našu kleričku žurbu ... U glavnom dosadno već kod trećega stiha ...

Do konca vespera istjerasmo tako „polag navade stare" čitajući i pobožno se dosađujući.

Tek potkraj kompletorija nešto se ipak „dogodilo", što je navijestilo, da ipak ne će sve do kraja ići tako dosadno.

Kada doprijesmo do himna „Te lucis ante terminum", odjednom — ne znam samo po kojemu „ritusu", ako ne po „đakovačkom" — odjednom umjesto da i taj himan odgunđamo kao što smo sve od početka vespera samo u po glasa odgunđali, prebendar Lacković rukne kao Stentor i oduševljeno zaintači neku melodiju, za mene sasvim novu i „nečuvenu", ali inače očigledno poznatu već i samim zidovima, a napose kanoničkim sjedalima! Jer odmah u drugom stihu „Rerum Creator poscimus" prionuše pjevati i sva stara gospoda! Pa još kako! Ja sam zinuo i svi su se klerici i „licejci" zgranuli od čuda! Svi smo se okrenuli prema staroj gospodi i svi smo gledali i slušali! Gledali smo, kako stari Voršak doslovce vitla desnom rukom po zraku dajući kao nekakav „takt" pa kako se čika Pera po tome taktu njiše desno i lijevo i tuli nekakvu nemoguću „notu", kako se stari Pliverić zagledao u nebo i sav zajapuren oduševljeno „sekundira", kako i sam arbiter za sve dostojanstveno i veličanstveno, svečani Moca Pavić pokazuje goleme bijele zube otvarajući usta i pjevajući i glavom taktirajući, i napose, kako se „predvodnik" Lacković od svih zajedno ne da nadvikati nego neustrašivo „vod." vičući tu nekakvu brzu, u stvari marševsku melodiju, koja u tu staračku kanoničku sporost nikako nije pristajala.

Kada otpjevaše prvu strofu, onda i od klerika neki odvažniji okrenuše pjevati drugu a u trećoj se sve razbudilo i razjunačilo i himan se svršio kao grmljavina!

Ali što se to nas ticalo! Glavno je, da je kroz čitavu tu „cjelinu", sve odozgo od starogа Voršaka pa do onoga klerika, koji već uz oltar sjedi, nešto prostrujalo. Našli smo se na zajedničkom nazivniku, ušli smo u isti meridijan!

Pa kada je čika Pera odgunđao „*Sacrosanctae*", pa kad u tišini svi izmolismo *Aperi, Pater, Ave i Gloria*, pa kad odjednom sa svoga klecala prvi đipi u zrak stari Voršak pa kad on preuze „vodstvo" zapjevavši, više mumljajući nego pjevajući: „Domine, labia mea aperies!" pa kad herojski izmahnu desnicom za veliki križ uz verzikul: „Deus, in adjutorium meum intende!" — onda svi osjetismo: „Počelo je!"

„Christus natus est nobis, venite adoremus!" Kada precentori Lacković i Kosina zapjevaše taj divni invitatorij, kao da se nađoh izvan prostora i vremena! Za mene je samo još ostao uzvišeni „id quod" — neizrecivi misterij Kristova presvetog Rođenja, a sav onaj siromašni ljudski „modus quo", t.j. ono, što Cepelić „pili", a Pejakić „tuli" i što sav taj više manje na brzu ruku improvizirani, upravo slupani zbor hramlje daleko očitije nego Cepelić — to je netragom izčeznulo! Ništa mene više nije smetalo! Prvi put u životu ja pjevam Božić i oficij! Ta me je misao toliko obuzela

i zanijela, da mi je svaki stih u psalmu, svaka riječ u stihu i svako slovo u riječi bilo svetinja! Ne pita se, koliki je koji psalam, samo daj da ga pjevamo! Što je duži, to je draži! Pa kada počeše kanonici pjevati pojedine lekcije! Kao da su svi odjednom dobili fine glasove i točne sluhove! Cepelić više nije pilio, a Pejakić više nije tulio! Svaki je po redu svoju lekciju s toliko žara otpjevao, upravo odmolio, da nitko nije zamjerio onima, koji su ipak obatalili onu kvintu na koncu lekcije: „Tu autem, Domine, miserere nooo-bis!“ Zato smo mi klerici s toliko većom pripravnošću dopravljali tu premašenu kvintu odgovarajući: „Deo graaa-tias!“

Pa tako prvi nokturn, pa drugi, pa nam još nije dosta! Sad nam se tek prosladilo!

Na početku trećega nokturna izađe iz sakristije „stari Ivo“, zvonar i sakristan već preko pola vijeka. Nosi u ruci žarilo dugo tri metra, a na vrhu žarila gori vodoravno pritvrđena voštanica. Diže žarilo i počinje paliti svijeće na velikome lustru usred kora! A one su ponizne voštanice na lustru jedna drugoj dodavale radosnu vijest, koju su čule od staroga Ive: „Christus natus est nobis!“

Kada počesmo pjevati *Te Deum*, u onome više mraku nego polumraku ja nisam ni opazio da ih je već priličan broj iz kora otišao u sakristiju.

Kada se Te Deum otpjevao, ceremonijar udari u ono grlato zvono uz vrata sakristije i paradnim korakom korakne kroz kor, a za njim navre čitava povorka niže asistencije cerofera i turifera pa subđakon pa đakon pa sva ostala pratnja i najposlije sam presvijetli biskup Voršak pod mitrom na glavi, sa štapom u ruci! Nikada to nisam iz takve blizine vidio kao onda.

U isti tren gore na koru zagrmješe one divne Strossmayerove orgulje, nekada najveće u Evropi! Nikada toga časa ne ću zaboraviti! Počet će Božićne Hvale — „Laudes“! Prvi put ih u životu doživljavam! Napolju je već davno potpuni mrak, u katedrali prigušeno svijetlo voštanica i nitko živ unutri osim nas, koji vršimo Božićni oficij. Tako je sav prostor duplo zvučniji, akustičniji. Grme orgulje kao zbor Anđeoskih pjevača na Betlehemskim pašnjacima! A kada je presvijetli oficiator dospio do pred oltar i naklonio se križu, onda sam tek shvatio, da se „Laudes“ ne pjevaju „na suho“, bez orgulja i u klupama, kao matutin, nego da će to biti svečano, pred oltarom.

Pa kada se začula antifona: „Quem vidistis pastores?“ pa odgovor: „Natum vidimus et coros angelorum ...!“ pa onda: „Genuit Puerpera Regem!“ — Bože moj! kako je to sve divno! Eto: svi smo u Betlehemu! Parvulus Filius hodie natus est nobis! Eto tu je Presveta Djevica, eto tu je Mali Isus, totus ad nostros usus expensus! Parvulus est Dominus et totus amabilis! On je sav naš! Svi smo mi Njegovi i samo Njegovi! Kakva je to milina! Kakva je to radost! Kako je Isus drag! Kako je to dobro, Isuse, što si se rodio! Kako je to divno, o Presveta Djevice, što si nam Ga rodila! Kako smo ti svi veliki dužnici, divni sv. Josipe, što nam čuvaš Isusa i Mariju!... Svi smo izvan vremena i prostora! Ovo je uistinu „praegustatio aeternitatis“ — „naslućivanje vječnosti!“ Bože moj, kako je to sve divno!

* * *

Gotovo pola vijeka prođe od toga Božića! Još sam ih mnogo od onda doživio i kojegdje i kojekako i svakojako! Ali ih ne pamtim. Nego kada hoću da doživim sveti Božić kako nam ga sveta liturgija donosi u dušu, onda se u duhu prenosim na Badnjak 13-e godine u Stolnu Crkvu Sv. Petra u Đakovu!

Od sve one drage presvijetle i prečasne gospode nijedan više nije živ! Koliko smo puta kasnije u životu Marijan i ja raspravljali o toj „cjelini“, složenoj upravo od tih i takvih integralnih dijelova, o toj rezultanti potekloj iz tih i takvih komponenata, od kojih je za nas najizrazitija nosila ime čika Pere, pa staroga Voršaka, pa sve su napokon bile izrazite, svaki je bio svoj unikat i ničiji duplikat! Jest, bili su ljudi, nisu bili Anđeli! Ali smo mi ipak uz njih i s njima, uz njihovu pomoć i pod njihovim vodstvom, koje nam je onda bilo i odviše ljudsko, ipak već onda došli do Betlehema, do čiste, svete Božićne radosti! Njihovo nas je oduševljenje oduševilo, njihova nas je vjera digla u one visine! Koliko smo im dužni, svima zajedno i svakom napose!

Do viđenja, predraga gospodo, u blaženoj vječnosti!

Tvoje svećeničko srce mora biti kao ograđen vrt i zapečaćeni studenac, kamo ima pravo stupiti samo najsvetiji i vječni Svećenik (Schrijvers).

Iz duhovne bilježnice

Na ulaznim sjemenišnim vratima stoji Krist raširenih ruku i poziva: „Dođite k meni svi, koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vas okrijepiti" (Math 11,28). *Krist pastir!*

Vodi nas k središtu — u kapelicu, gdje On stanuje, s pozivom: „Učitelj je tu i zove te" (Jo 11,28). Tu — do nogu Učiteljevih — upijamo u sebe Njegov Duh! *Krist učitelj.*

Središte kapelice je oltar na kojem Veliki Svećenik Novoga Zavjeta obnavlja na nekrvni način u Svetoj Misi Krvnu Žrtvu Križa: „Kad budem uzdignut sa zemlje, sve ću k sebi privući" (Jo 12,32). *Krist svećenik — žrtva!*

Srce oltara je tabernakul — stan Božji među ljudima. Iz njega On dnevno dolazi među one, koji osjećaju svu istinitost njegovih Istina i svu vrijednost njegove žrtve: „Tko jede moje tijelo i pije moju krv, ima život vječni, i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan... Tko jede moje tijelo i pije moju krv, ostaje u meni i ja u njemu" (Jo 6,54;56). *Krist hrana!*

Krist i Ja — jedno!

Zato je i za mene životna misija sadržana u Kristovim riječima:

„Idi! I ti čini tako!" (Lc 10,37).

Biti ljudima, koji su umorni i opterećeni:

Pastir! Učitelj! Svećenik-Žrtva! Hrana!

***

Frumentum Christi sum: dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar (Sv. Ignacije Antiohijski).

Pšenica sam Kristova!

P š e n i c a! Njezina svrha nije u tome, da gledam u nju, niti da ostane neprestano u hambaru, niti da se stavi u muzej.

Njezina je svrha,

da je stavimo pod žrvnjeve, da se samelje i bude brašno, koje će poslužiti za hranu ljudima...

Pšenica sam Kristova!

Što se onda čudim, što me Krist stavlja pod žrvnjeve? Što plačem, kao da sam slučajno dospio onamo, i kao da nitko ne vodi o meni računa?

To traje dugo, ide polako, a obavlja se temeljito!

Neka! Samo tako postajem prikladan, da Krist može iz mene pripraviti dobru hranu ljudima, pa da osjete svu vlast, koju ona ima u sebi.

Uviđam: Ne bih smio; ne bih mogao; ne bih želio nikada izbjeći — Božjim žrvnjevima!

Zato: Ne smijem! Ne mogu! Ne želim nikada izbjeći Božjim žrvnjevima, jer p š e n i c a sam Kristova!

O, da barem mogu i u praksi tu spoznaju ostvariti! U praksi: uviđam, pa ipak — bježim.

Zrno se baca iz udobnog i toplog hambara u vlažnu i tamnu zemlju, koja će se doskora smrzavati. U toj će zemlji ono naći svoj grob — istrunut će — ali i kolijevku svog novog života — izniknut će i donijeti plod!

Pšenica sam Kristova!

Tamna, hladna zapuštenost trpljenja jest kupelj preporođenja za mene i tolike druge duše...

Jasno mi je to kao sunce, pa ipak... bježim!

O, kako je teško izreći riječi: Pšenica sam Kristova, a da se nešto u meni (moja sjetilna narav!) odmah ne pokaje!!!

Pa ipak je istina: Pšenica sam Kristova! I to samo njegova!

***

Masabjelska špilja u Lourdesu bila je neugledna, zapuštena i obrasla šikarom. Nitko se od ljudi nije na nju ni obazirao...

Pojavila se Gospa!

Vjernici dolaze k špilji u procesijama! Divno je uređuju, pale svijeće, prave kupke, jer je tu protekla ljekovita voda...

Narod se ovdje moli, traži i nalazi utjehe, prima milosti na duši i na tijelu i daje u pjesmama oduška svojoj zahvalnosti.

Svi imaju pravo ovamo dolaziti, jer je to mjesto na posebni način vezano s Bogom, a Bog je Bog sviju!

Može li ta špilja sebi utvarati, kao da radi nje dolaze ovamo ljudi?

Da li bi dolazili, da je nije dotakla Gospina noga?

Ta špilja — to je s v e ć e n i k.

Ali, ne bi li i ta špilja katkada željela imati malo mira?

Ne bi li i ona katkada više volila biti jednostavna špilja, jer je morala osjetiti na sebi i dlijeto i dinamit, kad je bila preuređivana, da bude „Gospina špilja"?

No, to se ne pita, kad je Bog rekao svoje!

Gospode... koji te ljube, oni su kao sunce kad izlazi u svojemu sjaju (Jud 5,31).

Profesorski kolegij VBŠ-e kroz posljednjih 50 god.

Pedeset godina u živ tu čovjeka mnogo je. Cijeli je to zapravo život.

Pedeset godina u životu jedne institucije, kao što je VBŠ, nije mnogo. Ona je doživjela kod nas stotinu i pedeset godina. Drugdje je doživjela daleko više.

Zaustavljamo se samo kod zadnjih pedeset godina. Donosimo jednu bilansu rada profesora VBŠ-e izvan predavaonice. Pedeset godina uzburkanog života — dva rata, godine između ratova i poslije ratova. Inter arma silent Musae. Pa ipak su ovi ljudi radili, mnogo radili. Njihovo pero nije zahrđalo, a otkucaji njihovih strojeva čuli su se duboko u noć. Tridesetak ljudi, koji stekoše naobrazbu i kvalifikacije u najpoznatijim znanstvenim središtima, vraćaju svoj dug svome narodu. Studirali su da mogu obogatiti svojim literarnim prinosima kulturu svoga naroda. Tridesetak ljudi napisalo je stotinjak knjiga i dugi niz studija, rasprava, znanstvenih članaka na svojim i tuđim jezicima, uz svoj veliki učiteljski posao, koji nije samo u predavanju, nego daleko veći u savjesnoj pripravi.

Kada znademo u kakvim su se prilikama stvarala znanstvena djela naših profesora, moramo doista zadivljeno pozdraviti energiju i upornost kojom su radili.

Iznosimo abecednim redom, koliko nam dopušta prostor, biobibliografiju profesora iz profesorskog kolegija VBŠ-e. Nisu se svi odazvali pozivu, da uredništvu pošalju podatke o sebi i o svome radu. Zato ne želimo, mimo njihove volje, sami iznositi njihovu biobibliografsku građu. Neki su opet samo neko vrijeme predavali na VBŠ-i, a poslije su prešli na koju drugu Visoku školu i tamo dalje stvarali, pisali i izdavali. I njihovu biobibliografiju iznosimo, jer i oni su naši.

* * *

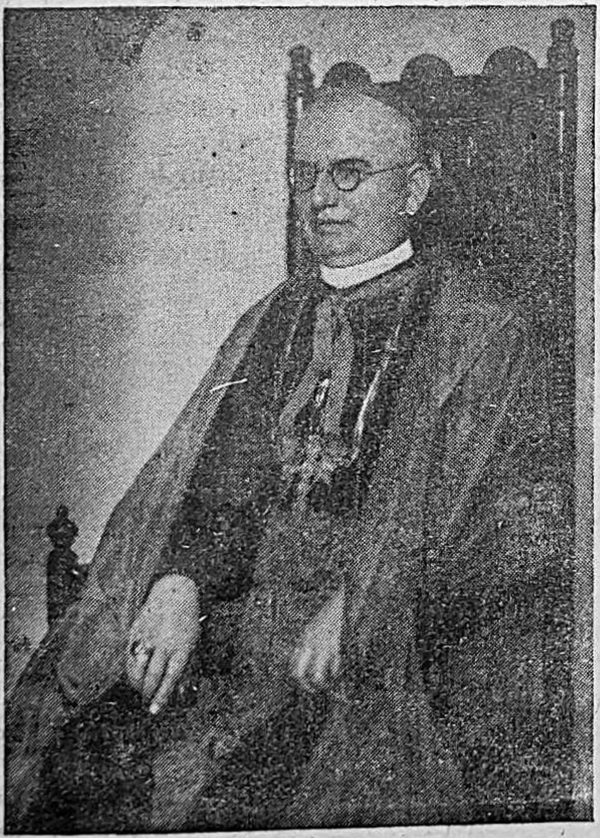

Msgr Dr Antun Akšamović

Rodio se 27. V. 1875. god. u Garčinu, gdje je završio i osnovnu školu. Gimnaziju je polazio u Vinkovcima, bogosloviju u Đakovu, gdje je zaređen za svećenika 29. lipnja 1899. godine. Kao mladi svećenik službuje kao kapelan u Drenju i Đakovu, a 1901. godine postaje prefektom Stossmayerovog Dječačkog sjemeništa u Osijeku. Na toj službi ostaje godinu dana, kada ga Strossmajer poziva u Đakovo za profesora. Službu profesora na VBŠ-i nastupio je 1902. god. i na toj je službi, kao profesor morala i pastorala s raznim drugim službama, ostao sve do god. 1920., kada je od blage uspomene Pape Benedikta XV. imenovan biskupom biskupije Bosanske i Srijemske. Kroz to dugo razdoblje od 19 godina obnaša i druge službe: prefekta, ekonoma i vicerektora. Kada je 1912. godine započela gradnja današnje zgrade sjemeništa, imenuje ga biskup Krapac odbornikom i inspektorom kod toga zamašnog posla, koji je dovršen 1914. godine. Graditelj ing. Dr. Sunko se u mnogome oslanjao na savjete i prijedloge profesora Akšamovića kod rasporeda i oblika ove lijepe zgrade. 1915. god. postaje rektorom sjemeništa, na kojem položaju ostaje do svoga imenovanja za biskupa, radeći i dalje kao profesor. Iste godine imenovan je tajnim komornikom sv. Oca. Od 1908. god. i dalje postaje prosinodalni ispitatelj, aktivni prisjednik bisk. konzistorije, predsjednik komisije za školske poslove, savjetnik „a vigilantia" i cenzor knjiga. Držeći se načela: „Nihil petere, nihil recusare" osvojio je duhove svećenstva u biskupiji. Mlađi i stariji kler rado je primao savjete od Rektora sjemeništa u svim važnijim poslovima svoje duhovne pastve. Dne 30. lipnja 1920. godine prelazi rektor Sjemeništa u Bisk. dvor, kojom prilikom upravlja alokuciju svećenicima i bogoslovima, u kojoj naglašava svo-

ju daljnju očinsku brigu za svoje sjemenište. God. 1926. ga je Senat Hrvatskog sveučilišta promovirao na čast doktora bogoslovlja honoris causa „ob eximia in theologia merita atque praeclaram erga Universitatem Zagrebensem beneficentiam". Sjemeništu, svećenicima i vjernicima posvećuje sve svoje sposobnosti, punu ljubav svoje duše prema svojem biskupskom geslu: Humilitas, unitas in omnibus caritas!" sve do svoga povlačenja u zasluženi mir.

Profesor i biskup Akšamović nije napisao znanstvenih, sistematskih djela. Prilikom svoje promocije dao je ovu izjavu: „Ja većih djela knjizi znanstvenog smjera nijesam prikazao. Biskup Strossmayer je mene privezao uz pedagoški rad duhovne mladeži i uz administrativni posao svoje biskupije, te je trebalo u tim poslovima zadovoljiti očekivanja brižnoga Oca biskupije".

Ipak se bavio, uz sav taj rad, i literarnim radom svoje struke. Važniji članci su štampani u „Glasniku biskupije": *Socijalizam* (1904), *Ceremoniale parochorum* (1908 i 1909), *Oblik i pravni značaj župničkih ispita* (1911), *Dobro štivo* (1919), *Duševna poremećenja uslijed alkoholnih smetnja* (1913), *Slava Sv. Duha u Kat. Crkvi* (1918). Tko bi — osim toga — izbrojio sva pastirska pisma, sve Okružnice i prigodne propovijedi, čime su ispunjene mnoge stranice „Glasnika" i „Vjesnika" sve do naših dana!

Dr Vilko Anderlić

Rođen 28. VIII. 1882. u Posavskim Bregima. Osnovnu školu je svršio u Vukovaru, šest razreda gimnazije u Zagrebu na drž. gimnazijama, sedmi i osmi u nadbiskupskom liceju u Zagrebu, maturirao na zagrebačkoj gornjogradskoj gimnaziji. Bogosloviju, kao pitomac zagrebačke nadbiskupije, svršio na univerzi u Budimpešti. God. 1905. zaređen u Zagrebu. Postaje duhovni pomoćnik u Ludini, od 1905.-1911. vjeroučitelj u Zagrebu. 1. IV. 1911. prelazi u đakovačku biskupiju kao biskupski ceremonijar, zatim konzistorijalni tajnik, treći prebendar, vjeroučitelj u samostanskoj djevojačkoj školi, na VBŠ i docent za sociologiju. Nakon položenih rigoroznih ispita na teološkom fakultetu u Budimpešti promoviran za doktora teologije 2. XII. 1911. god. U Đakovu ostaje do 1. VII. 1914., odakle polazi za župnika u Berak do 1. V. 1930., zatim prelazi za župnika u Sotin, gdje i danas boravi.

Kao zagrebački vjeroučitelj surađuje u kršćsocijalnom pokretu i bio je stalan član redakcije radničkog soc. tjednika *Glas naroda*.

Godine 1912. izdaje u Đakovu *Sociologiju*. To je bio priručnik za slušače sociologije. Godine 1913. piše studiju u „Glasniku biskupije đakovačke": *Pravo privatnog vlasništva*.

Tko su Nazarenci i što uče? — izašlo u Zagrebu 1915. *Euharistijske propovijedi* — tiskane u Vukovaru 1925. *Nacrti propovijedi za sve nedjelje* — izašle u Đakovu 1926. *Propovijedi presv. Srca Isusova*, u Vukovaru 1927. *Čije je djelo Papinstvo?*, Vukovar 1932. *Propovijedi na čast Blažene Djevice Marije*, Vukovar 1932. *Propovijedi o Duhu Svetomu*, 1934. u Vukovaru. *Socijalni problemi: I. Kršćanska dobrotvornost, II. Socijalna pravda i Kristovo kraljevstvo*, Vukovar 1940.

Dr Stjepan Babić

Rodio se u Osijeku 19. VIII. 1836. Pučku i srednju školu polazi u Osijeku, Požegi i Zagrebu. Teološke studije je započeo u dijecezanskom sjemeništu, a svršava ih u Pešti, gdje stiče doktorat. Zaređen 24. VIII. 1859. g. Prvu godinu svećeništva provodi kao kapelan u Karlovcima. 1860. g. dolazi u Đakovo kao profesor na licej, gdje predaje fiziku i matematiku. 1863. g. vraća se u pastvu i postaje misionar u Beogradu, 1873. postaje župnikom u Srijemskim Karlovcima, 2. IX. 1883. kanonik-magister, profesor morala i pastorala i rektor sjemeništa, kojim je ravnao sve do 1887. godine. Kasnije postaje prodirektor i ostaje sve do 1911. god. U dostojanstvo opata sv. Katarine i kanonika-lektora uzdignut je god. 1900. Umro je 25. IV. 1911. god.

Dr. Stjepan Dabić bio je revni suradnik dijecezanskog „Glasnika", gdje je pisao dugi niz članaka, rjeđe svojim potpunim potpisom, a mnoge samo s inicijalom ili anonimno.

Bio je revan preveditelj. Preveo je poznato djelo glasovitog apologete Franje Hettingera: *Timotej*, u kojem je predočen ideal svećeničkog života. Nažalost, ovo djelo nije izašlo u separatu, nego je u nastavcima izlazilo u dijecezanskom „Glasniku". Kao posebna knjiga tiskan mu je prijevod djela Dr. Josipa Scheichera: *Svećenstvo i socijalno pitanje (1900)*.

Msgr Stjepan Bäuerlein

Rodio se 3. VIII. 1905. u Babinoj Gredi. Gimnaziju i maturu svršio u nadb. klas. gimnaziji u Travniku, bogosloviju u Đakovu. Za svećenika zaređen 7. IV. 1929. god. Službovao je kao kapelan u Podcrkavlju, Slankamenu,

Tovarniku, Valpovu i Đakovu. Od 1934. do 1945. god. vjeroučitelj na pučkim školama u Đakovu. Od 1945. do 1951. bio je u sjemeništu ekonom, prefekt i duhovnik. Dne 29. VI. 1951. posvećen u Đakovu za naslovnog biskupa Herakleje Pontske.

Izdao je: *Nikola Ogramić-Olovčić*, (biografija prvog biskupa iza oslobođenja od Turaka), *Pristupam Božjem žrtveniku* (u 4 izdanja), zatim *Križni put* za djecu, *Moje svagdanje molitve* (molitvenik za djevojke), *Obredi kod primanja ministranata* i *Vjeronaučni plan u djevojačkim redovima*. Preveo je: *Život s Bogom* od Raoula Plusa, i *Zaručnica s Vražjeg ugla* (romanizirana biografija od Philippe Mosane.

Surađivao je u *Glasniku biskupije*, *Vjesniku*, *Hrvatskom Listu*, *Croatia Sacra* i drugim časopisima.

Za potrebe VBŠ-e izdao je skripta iz Katehetike (opća katehetika, povijest katehetike, katehetska didaktika, katehetska hodegetika, tehnika sredstva zora), i skripta iz starokršćanske arheologije.

Dr Jakov Benković

Jakov Benković, dr. phil. i theol., rođen je u Ugljari (kotar Bos. Šamac) dne 1. X. 1894., gimnazijske nauke svršio u Travniku, filozofsko-teološke u Innsbrucku i Enghienu (Belgija). Zaređen za svećenika 29. VIII. 1920. Bio je najprije profesor na nadbisk. gimnaziji u Travniku, zatim profesor na Visokoj filoz.-teol. školi u Sarajevu, pa nekoliko godina u duhovnoj pastvi po raznim župama đakovačke biskupije, a od 1951. god. služi kao profesor na VBŠ-i u Đakovu.

Po želji nadb. Duh. stola u Zagrebu izdao je 1942. god. *Priručnik kršćanskog nauka.* Osim toga surađivao je u raznim našim časopisima i kalendarima. Posljednjih deset godina uređuje liturgijski kalendar: *Directorium divini officii*".

Grgur Galović

Rodio se 12. III. 1882. u Županji. Gimnaziju polazi u Vinkovcima, bogosloviju u Đakovu. Zaređen za svećenika 3. VII. 1905. Postaje kapelan u Zemunu, a zatim je godine 1906. poslan na teološki fakultet u Beč, odakle se odmah vraća natrag radi slabog zdravlja. Postavljen je za kapelana u Srijem. Karlovce. Kasnije postaje i vjeroučitelj na gimnaziji. U pastvi ostaje sedam godina. 1913. poziva ga biskup Krapac za duhovnika u Bisk. bogosl. sjemeništu. Godine 1920. postaje profesorom morala i pastorala na VBŠ-i. Umro je 22. III. 1923. god.

Izdao je dva molitvenika: *Katolički đak*, vjerski kažiput kroz srednje i visoke škole (1910). Doživio je tri izdanja. Zatim: *Marijina škola*, vjerski vodič za život naobražene žene i djevojke (1923.). *Posebni ispiti savjesti*, mali priručnik asketskog sadržaja.

U *Glasniku* je napisao veliki broj članaka i pod svojim imenom i pod pseudonimom „Srijemski kapelan".

Msgr Marijan Galović

Rodio se 1. II. 1872. god. u Županji. Osnovnu školu polazi u Županji, gimnaziju u Vinkovcima. 1889. dolazi u licej u Đakovu gdje 1895. svršava teološke studije. Za svećenika zaređen 4. VII. 1895. Kapelanovao u Račinovcima, Ivankovu i Mitrovici. God. 1900. postaje u Mitrovici vjeroučitelj nižih škola, 1905. duhovnik sjemeništa, 1911. župnik u Bošnjacima, od 1912. dekan županjskog crkvenog kotara, 1925. zač. komornik Sv. Oca. Umro je 4. VIII. 1950. god. u Bošnjacima. Sahranjen u Županji.

Preveo je s talijanskoga pripovijest za mladež *Angjelina* (1894), a god. 1897. tiskan je njegov molitvenik: *Sveta obitelj*.

Pisao je mnogo i surađivao je u *Hrv. Braniku* u Mitrovici, *Pučkom Listu* u Splitu, *Euharistiji* na Krku, *Glasniku* u Đakovu, *Glasniku Srca Isusova* u Zagrebu, *Gospinoj Krunici*, *Glasniku sv. Antuna*, *Dušobrižniku*, *Hrv. Straži*, *Katol. Listu* i beletrističkom listu *Prosvjeta*.

Dr Franjo Herman

Rodio se u Osijeku 14. XI. 1882. god. Tamo je svršio osnovnu školu i gimnaziju, gdje je i maturirao 1902. god. Bogoslovske je nauke svršio u Đakovu god. 1906. Te godine je zaređen za svećenika i postaje kapelanom u Vinkovcima. Od 1906. - 1908. bio je na studijama u Beču, gdje je 28. X. 1908. promoviran na čast doktora teologije. Poslije svršenih nauka postaje katehetom realne gimnazije u Mitrovici, 1910. profesorom crkvenog prava i dogmatike na VBŠ i u Đakovu, a iste godine i aktualni prisjednik Duh. stola, 1915. zač. papinski komornik, 1921. kućni prelat Njeg. Svetosti, 1920. rektor sjemeništa, 1937. sekretar Biskup. ordinarijata, 1934. predsjednik Ženidbenog suda i ravnatelj Računskog ureda, 1937. redoviti profesor na Univerzi u Zagrebu. Tragično završio svoj život 7. II. 1949. u Zagrebu.

Tiskao je knjige: *Propisi o svetom ređenju* (1922.), *Državne takse u crkvenim poslovima*

(1924.), *Sjedinjenje biskupije bosansko-đakovačke i srijemske* (1941.). Napisao je veliki broj znanstvenih rasprava iz crkveno-pravnog područja, u *Bogoslovskoj Smotri*, u *Katoličkom Listu*, u *Životu*, i *Glasniku đakovačke biskupije.*

Dr Petar Ivanišić

Rodio se 21. lipnja 1900. u Vrbici, gdje je svršio i osnovnu školu. Gimnaziju polazi u Vinkovcima i u Osijeku, gdje je i maturirao. U Zagrebu je apsolvirao filozofski fakultet od 1920.-1925. god. Nastavlja daljnje nauke u Rimu na Gregorijani od 1925.-1932. Doktorirao iz filozofije i teologije na Gregorijani. Za svog boravka u Rimu bio je 6 godina u Germanicumu i godinu dana u Zavodu sv. Jeronima. Za svećenika je zaređen u Rimu 25. X. 1931. god. po kardinalu Marchetti-Selvagiani. Kad se vratio iz Rima, postaje najprije profesor filozofije, a zatim teologije. Bio je prefekt u sjemeništu, tri godine prebendar Stolne crkve, regens chori, prosinodalni ispitivač, urednik „Glasnika biskupije đakovačke" a od 1. V. 1944. kanonik-magister. Umro je 1. IX. 1946. u bolnici u Vukovaru. Pokopan u Đakovu.

Člancima i znanstvenim radnjama surađuje u *Luči, Hrvatskoj Prosvjeti, Duhovnom životu, Svetoj Ceciliji, Bogoslovskoj Smotri, Glasniku biskupije đakovačke* i u raznim novinama.

Posebno su izašle njegove monografije: *Vatikanska definicija o naravnoj spoznaji Boga* (1937.), *Grčka trojstvena formula u srpsko-pravoslavnoj dogmatici* (1938.), *Nauka Antonija Krapovickogo, kijevskog metropolita o istočnom grijehu* (1942.), *Sanctifica eos in veritate* (1942.), te nekoliko višeglasnih misa.

U rukopisu je ostavio opširan dogmatsko-ascetski komentar Evanđelja svetoga Ivana.

Kao glazbenik kompirao je niz kompozicija, koje su izašle u „Svetoj Ceciliji" ili u vlastitoj nakladi.

Marinko Lacković

Rodio se 23. listopada 1876. u Starim Jankovcima. Osnovnu školu je završio u Starim Jankovcima i Vinkovcima, gimnaziju do VI. razreda u Vinkovcima, licej u Đakovu. Od 1896.-1900. svršava teološke studije u Đakovu, gdje je zaređen 1. srpnja 1900. god. Službuje kao kapelan, privremeni upravitelj župe u Mitrovici, prebendar Stolne crkve, aktuar i protokolist Duhovnog stola, upravitelj bisk. tiskare. 1918. godine polazi na župu u Nijemce, odakle se vraća u Đakovo za rektora Bisk. bogosl. sjemeništa 1945. godine. Rektor je u teškim ratnim vremenima, do 1946. Za vrijeme rektorovanja postaje aktivni konzistorijalac i konzultor a vigilantia. Umirovljen je 1. X. 1946. Umro 20. V. 1955.

Bavio se u mladosti književnim radom. Surađivao u sarajevskoj *Vrhbosni* (1897. — 1904.), u *Hrvatskoj Smotri* (1908.), u *Prosvjeti* (1905.), pod pseudonimom Željko M. Ognjanov, u *Anđelu Čuvaru* i nekim drugim listovima.

Godine 1912. izdao je knjigu: *Dojmovi s Istoka.* Taj je putopis 1911. izlazio i u „Glasniku biskupije đakovačke", kojemu je bio i urednik.

Iza svoje smrti ostavi je i dio svoje književne ostavštine u rukopisima.

Dr Zvonimir Marković

Rodio se u Piškorevcima 15. IX. 1897. god. Osnovnu školu svršio u Vinkovcima i u Tovarniku. Gimnaziju polazi u Osijeku, licej u Đakovu, maturirao u Osijeku 1917. Filozofiju svršava u Innsbrucku, a doktarat filozofije polaže u Rimu 1920. g. Tamo sluša i teologiju i postiže doktorski gradus 1924. Zaređen za svećenika 1923. god. u Gallicano, S. Pastore kraj Rima. Obnaša mnoge crkvene službe i postiže razna crkvena odlikovanja: profesor morala i pastorala, filozofije, porosinodalni ispitatelj, cenzor knjiga, consultor a vigilantia, sudac, bilježnik, podpredsjednik i predsjednik bisk. ženidb. suda, regens chori, konz. savjetnik i aktivni prisjednik Bisk. konzistorije, kanonik: meštar, arhiprezbiter i kustos, urednik „Glasnika" od 1928.-1940. i urednik današnjeg našeg „Vjesnika" od 1945. godine.

Kao urednik *Glasnika* i *Vjesnika* piše članke pastoralno-moralnog sadržaja. Posebno je izdao: *Ideologija Katoličke Akcije* (1927.) i *Homiletika* (1929.).

(Nastavit ćemo)

Trpljenjem preorano, suzama i krvlju natopljeno, zrakama milosti zagrijano tlo duše, najpogodniji je teren na kojemu će uspijevati najljepše i najsavršenije krasote Ljubavi.

Vlasništvo i naklada Biskupskog ordinarijata u Đakovu — Glavni i odgovorni urednik: Dr Zvonimir Marković — Uredništvo i uprava Đakovo, Strossmayerov trg 6. — Pretplata godišnje 600 Din. — Broj čekovnog računa 49-KB-4-Ž-113 — Tisak Obrtnog poduzeća Đakovo